

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Pozice a role feminismu v současné společnosti

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: Pavlína Jířchová
Vedoucí práce: PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavlna Jíchová**
Osobní číslo: **P11000610**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Pozice a role feminismu v současné společnosti**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce bude zaměřena na obraz feminismu a jeho roli v současné společnosti se zohledněním na českou společnost. Nejprve práce nastíní důležité historické momenty vývoje feminismu. Bude definovat rozdíl mezi pojmem feminismus a pojmem gender. Práce se dále zaměří na naplnění feministických požadavků v současné společnosti. Záměrem práce je pomocí dostupných odborných zdrojů poukázat na současnou pozici a roli feminismu ve společnosti.

V průběhu vypracovávání práce se studentka v rámci pravidelných konzultací bude řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucí práce a bude průběžně odevzdávat výsledky své práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BAHENSKÁ, M.** Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19.století. 1.vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-241-4.
- FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K., (eds).** Abc feminismu. 1.vyd. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
- HAŠKOVÁ, H., KŘÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M., (eds).** Mnohohlasem: vyjednávání ženských prostorů po roce 1989. 2.vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. ISBN 80-7330-101-6.
- HORSKÁ, P.** Naše prababičky feministky. 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0.
- OAKLEYOVÁ, A.** Pohlaví, gender a společnost. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J.** Ženy, muži a společnost. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- VODÁKOVÁ, A., VODÁKOVÁ, O., (eds).** Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme? 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-18-0.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Lence Václavíkové Helšusové, Ph.D. za vstřícné vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mě po celou dobu studia výrazně podporovala.

Anotace

Bakalářská práce "Pozice a role feminizmu v současné společnosti" se zabývá zkoumáním fenoménu feminizmu v současné společnosti. Objasňuje požadavky feministek v historickém kontextu a celkový vývoj feminizmu. Tyto požadavky jsou předpokladem pro vyvození závěru pro obraz feminizmu v současné společnosti. Práce vysvětluje základní pojmy a koncepty týkající se tohoto tématu. Definuje rozdíly mezi pojmem feminismus a pojmem gender. V bakalářské práci je objasněn pojem feminismus a jeho role ve společnosti a úloha ženy ve společnosti.

Klíčová slova: feminismus, gender, emancipace, feminita, společenská role, pohlaví, první a druhá vlna feminizmu, žena

Annotation

The bachelor thesis "Feminism, His Role and Position in The Contemporary Society" deals with research of phenomenon of feminism in contemporary society. It explains feministis' requirements in historical context and also the overall development of feminism. These requirements are the prerequisite for a conclusion of an image of feminism in contemporary society. The thesis explains the general concepts dealing with this topic. It defines the differences between feminism and gender and also explains feminism and its role in society and the role of woman society.

Key words: feminism, gender, emancipation, femininity, social role, sex, The first and the second wave of feminism, woman

Obsah

Úvod	10
1 Historické momenty vývoje feminizmu ve světě	12
1.1 První vlna feminizmu	14
1.2 Druhá vlna feminizmu.....	17
1.3 Významné ženy stojící u zrodu feministického myšlení.....	22
1.4 Významný muž historie podporující ženskou emancipaci.....	24
2 Základní teoretické pojmy vztahující se k feministické otázce	25
2.1 Feminismus	25
2.1.1 Feministické směry.....	25
2.1.2 Třetí vlna feminizmu	30
2.2 Gender	31
2.2.1 Gender studies	33
2.2.2 Genderové stereotypy	33
2.2.3 Sociální konstruktivismus	34
2.3 Pojem žena a feminita	35
2.4 Sociální role a genderové role.....	36
2.5 Ženská emancipace	37
3 Feminismus v českém prostředí	39
3.1 Historie ženského hnutí v Čechách	41
3.2 Významné osobnosti českého feminizmu v historii.....	46
3.2.1 Františka Plamínková (1875-1942)	51
3.2.2 Milada Horáková (1901-1950)	52
3.3 Významná hnutí historie českého feminizmu	54
3.3.1 Ženský klub český	54
3.3.2 Český výrobní spolek	55
3.3.3 Americký klub dam, Vojta Náprstek (1826-1894).....	55

3.3.4	Ženská národní rada	56
3.3.5	Ženské spolky a organizace po roce 1945	57
4	Žena v současné české společnosti.....	58
4.1	Moderní společnost	59
4.2	Postavení ženy ve společnosti.....	60
4.2.1	Ženy v politice	63
4.2.2	Ženy a muži české společnosti v číslech	67
4.2.3	Sociodemografické výsledky výzkumu z roku 2013 o české společnosti	68
4.3	Pozice a role feminismu ve společnosti	70
	Závěr.....	74
	Seznam literatury	76
	Seznam grafů	80

Úvod

"Narodily jsme se stejně svobodné jako muži, máme stejné právo volby a stejně svobodného ducha, jsme z podobného těsta jako muži a máme právo žít svobodně."¹

Tímto prohlášením z feministického pamfletu *Hic Mulier* bych ráda uvedla svou bakalářskou práci, která se bude zabývat společenským postavením ženy v současné společnosti 21. století s ohledem na historickou perspektivu fenoménu feminismu. Feminismus je stále probíhající a potřebná idea, která v průběhu času mění sebe a svět kolem nás, je považován za globální společenský fenomén, a proto bychom feminismus neměli opomíjet. Feminismus ve vlnách provází celé lidské dějiny a je reprezentován mnoha významnými ženami i muži.

Cíle feministek byly v historii různé, avšak primární závěr požadavků pramení z dosažení rovnosti mužů a žen. Není tomu jinak i v současné společnosti. Z tohoto důvodu nejprve analyzuji vývoj historie feminismu ve světovém měřítku, následně i v českých podmínkách.

Žena má v současné době plné právo na rozhodování o svém těle, může si ve svém vědomí určit, jak bude nakládat se svým zdravím. Citlivá zůstává otázka potratu, která bývá v současné moderní společnosti značně diskutovaná a mnohými zavrhaná. Avšak žena má svobodné právo rozhodnout se o dobrovolném přerušení těhotenství. Současné spektrum ženských otázek však není omezeno jen na fyzické podmínky v životě ženy, ale také na možnost svobodného vzdělání, volby povolání a kulturního a sociálního života. Nedílná je také možnost účastnit se svobodného politického života, především právo volit a být volena. Role ženy ve společnosti pramení z dlouholeté tradice, která byla ženám připisována, především mužskou částí populace. Avšak v dnešní moderní společnosti je tato tradiční role nabourávána, žena má rovné volební právo jako muž, má možnost svobodně se vzdělávat, plnohodnotně rozhodovat o svém životě, není pouze ženou v domácnosti, hospodyní a strážkyní rodinného krbu, pokud se tak však nerozhodne sama a dobrovolně. S tímto postavením ženy ve společnosti souvisí role feminismu, kterou zastává v současné společnosti. Je nutné podotknout, že část společnosti považuje slovo feminismus za tabu, vulgaritu, či něco špatného. Je otázkou, proč se tomu tak děje. Ženy fakticky dosáhly požadavků a cílů, za které bojovaly v prvních vývojových fázích feminismu, proč tedy feminismus funguje doposud?

¹ OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1.vyd. Překlad Poláčková, Poláček. Praha: Portál, 2000. s16.

Generacím feministek a feministů vdčíme za to, že přinesli do našeho povědomí otázky feminismu, i přesto, v této situaci došlo k zásadním změnám k lepšímu. Ukažme si však problémy, které jsou s feminismem spjaté primárně dnes. Jedná se o problém násilí na ženách, nerovnoměrných platových podmínek, diskriminace v zaměstnání, nebo také problému integrace žen na pracovní trh po skončení mateřské dovolené.

Ráda bych citovala Marcelu Linkovou, předsedkyni Kongresu žen, která ve svém zahajovacím proslovu na II.Kongresu žen 20.6.2015 uvedla: *"Žijeme ve společnosti, kde je normální do diskusí na celospolečenská témata nezvat ženy, kde moderátorky veřejnoprávní televize vypadají jako panenky, kde o obsahu médií rozhodují muži, kde téma ženských práv nachází místo v ženských přílohách, ale rozhodně ne na prvních stranách novin, kde polonahé i nahé ženské tělo bývá používáno k prodeji prakticky čehokoliv, atd. Lidé v České republice by si měli uvědomit, že feminismus není sprosté slovo, že je do tuzemska nezavlekly bláznivé Američanky, ale že má v českém prostředí vlastní a velmi silnou tradici. Feminismus není ani přežitek, ani nadávka. Zasazuje se o spravedlnost, která je něco, co potřebují všichni k tomu, aby si mohli utvářet základní pocit sounáležitosti se světem, který potřebují všichni².*

Pomocí slov Marcely Linkové bych ráda chtěla ukázat obraz feminismu, který je stěžejní pro českou společnost. V České republice chybí respekt k ženám, je s nimi nedůstojně zacházeno, ať již v politice, médiích, reklamách, filmech, firmách, ale i ve sféře soukromé, a to v rodinách. Feminismus a hlas žen je potřeba a má smysl i v dnešní postmoderní společnosti.

Feminismus se dnes teoreticky rozvíjí v oblasti filosofie, sociologie, etiky, náboženství, literární a umělecké kritiky, historie, politické filosofie, lingvistiky i mediálních věd. Vychází přitom z premisy, že pojmový aparát většiny věd odráží jasné stopy patriarchátu, ať už v základním rozlišení člověk = muž, nebo v členění detailnějším podle příslušné oblasti.

V bakalářské práci bude podán obraz proměny představ o vzdělání, práci, sexualitě, reprodukci a právní a politické odpovědnosti ženy. Cílem bakalářské práce je systematicky se dopracovat k odpovědi na otázku, jaká je pozice feminismu v české společnosti 21. století a jakou roli zde feminismus zastává.

² <http://kongreszen.cz/zahajovaci-rec-roku-2015-predsedyne-kongresu-zen-marcely-linkove/>

1 Historické momenty vývoje feminizmu ve světě

Ve většině společností, snad i ve všech, byla v historii žena pod nadvládou muže. Dělná práce byla ženám předurčována dle biologické skutečnosti, tedy rození dětí, kojení a péče o děti. Nevyhnutelnou součástí života ženy v historii byla tedy práce v domácnosti. Fyzická síla muže byla předpokladem pro práci mimo domov. Ženy v historické perspektivě nebyly považovány za politicky zajímavé, ženy neměly moc podílet se na rozhodování o zásadních momentech jejich života. Nemohly rozvíjet své schopnosti stejně jako muži. *Ženy byly z aktivního utváření dějin systematicky vylučovány, neboť jen muži měli moc určovat, jak chápat dějiny a co je či není jejich relevantní součástí.*³ Během historického vývoje společnosti dochází k rozporům v tomto rozdělení povinností, práv a svobod mezi muži a ženami, jedná se o protest proti patriarchálnímu útlaku. Za jeden z významných mezníků feminizmu je považováno osvícenství, které přesto, že mělo jako hlavní cíle zdůraznění rozumu, pokroku, vzdělání, seberealizaci jednotlivce a svobodu bez vnějších omezení, toto vše odpíralo ženám. Přední osvícenští filosofové jako například Rousseau jednoznačně odmítali rovnoprávnost žen.⁴

Výše popsany fakt, že ženy v historii nebyly rovnocenné muži, bude přiblížen úryvkem z knihy J. J. Rousseaua, *Emile*, 1762. *Jen osoby pochybující o tom, že ženy jsou dokonalé lidské bytosti, se mohou tázat, má-li ženské pohlaví stejná lidská a občanská práva jako muži. My o tom nepochybujeme. (...) Zjevně je ovšem třeba položit si otázku, zda chce ženské pohlaví všech svých práv využívat (...). Žena je většinou panna nebo vdaná paní. Je-li panna, je stále v péči svého otce. Jestliže je vdaná, záleží celý její statut na tom, zda je zcela oddaná svému manželovi nebo zda to alespoň předstírá.*⁵

Různé dějinné období s sebou přinášelo různé postavení a jinou roli ženy ve společnosti. V prvních vývojových fázích jsou rozdíly mezi muži a ženami spojovány především s náboženstvím. Hinduismus či konfucianismus jsou náboženství, která kladou a v historii taktéž kladly jako základní lidskou povinnost zachování kontinuity rodu a v ortodoxní tradici, která zdůrazňovala striktní podřízenost žen mužům. Důležitý akcent je v těchto náboženstvích kladen na kontrolu ženské sexuality. V těchto náboženstvích se projevoval vztah k ženě jako vztah k předmětu, sama žena a její tělo

³ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 36.

⁴ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 45.

⁵ VODÁKOVÁ, A., VODÁKOVÁ O., (eds). *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 296.

bylo mužem prakticky vlastněno jako majetek.⁶ Většinou ve všech typech náboženství nebylo postavení ženy ve společnosti příznivé. Tento fakt lze přiblížit skutečností monoteistických náboženství, kde se Bůh zjevoval ve svaté Trojici, byl jediné mužského pohlaví a také, že jako hlavního člověka stvořil muže. *Dominantní postavení muže ve společnosti i v rodině je společným znakem nejen monoteistických náboženství, ale i jiných misijních náboženství. Rozdíly jsou patrné hlavně v praktické aplikaci mužské vlády.*⁷

Zhruba až do 60. let se nebraly v úvahu rozdílné politické, společenské, hospodářské úlohy mužů a žen, avšak se stoupajícím úsilím žen se tato situace výrazně změnila. Společenské postavení ženy se postupně začalo proměňovat s přechodem z tradiční společnosti na moderní společnost. Feministické sociální hnutí se ustavilo teprve až na počátku devatenáctého století.⁸ Existenci ženských hnutí můžeme datovat již od 17. století, od nástupu industrializace, kdy nebyly plně řešeny otázky související s postavením ženy ve společnosti.⁹

⁶ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. s. 7-8.

⁷ TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací: (k proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti)*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 11.

⁸ RENZETTI, C. M., CURRAN, D.J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 36-37

⁹ OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 17.

1.1 První vlna feminismu

Současná podoba feminismu je často spojována s „první vlnou feminismu“. První vlna feminismu je datována na léta 1830-1920, avšak jistou míru feministických myšlenek lze nalézt již před touto datací. Gerda Lerner¹⁰ ve své analýze středověkých historických dokumentů rekonstruovala tradici protestu žen vůči patriarchálnímu útlaku.¹¹ Primárním cílem první vlny feminismu bylo přiznání volebního práva pro ženy. Mezi další cíle patřila snaha o přiznání práva na vzdělání a vlastnického práva. Podstatou všech těchto požadavků byl požadavek svobody, což znamenalo být skutečným "vlastníkem" své osoby.¹² Žena ve společenském měřítku vykonává neproduční, neplacenou práci oproti muži, který vykonává práci s rostoucími požadavky industrializace, žije ve veřejném prostoru a pohybuje se na poli moderních institucí. Práce žen se stávala individuálnější, izolující se a nemající možnost ženina porozumění společnosti.¹³

V Evropě se feministická ideologie začala rozvíjet spolu s myšlenkou sociální revoluce, která přivedla do politického života nejen zástupce bohaté buržoazie, nýbrž i představitele venkova a plebejských městských vrstev.¹⁴ Ženské hnutí zásadně rozpoutala Velká francouzská revoluce (1789-1799). Revoluce přispěla do historie *Deklarací lidských práv a svobod*. Ta deklarativně přisuzovala základní lidská práva celé společnosti, podle kterých jsou si všichni rovni a mají stejné možnosti. Ve skutečnosti se však týkala jen mužů, kteří byli schopni svobodně myslet a nemuseli se nikomu podřizovat. Touto skutečností se prohloubila ještě větší nerovnost mezi muži a ženami, vzbudila mezi ženami větší zájem o rovnoprávnost. Ženy se ve formě masového hnutí shromáždily a poprvé veřejně se svými požadavky vystoupily. Konventu¹⁵ přednesly své požadavky, ten je vykázal a okamžitě ještě omezil dosavadní práva žen.¹⁶ Otázka, kterou nadnesla Velká francouzská revoluce, tedy zda žena může být plnoprávnou občankou demokratického státu, skončila fiaskem. Filosofové revoluční doby byli žáky

¹⁰ Gerda Lerner (1920-2013) – původem rakouská feministická historička, zabývala se především dějinami žen, emeritní profesorka historie University of Wisconsin.

¹¹ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 36.

¹² HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc Feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 170.

¹³ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc Feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 171.

¹⁴ VODÁKOVÁ, A, VODÁKOVÁ O., (eds). *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 296.

¹⁵ Konvent – nejvyšší zastupitelský orgán Velké francouzské revoluce

¹⁶ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc Feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.170.

Rousseaua a věřili v "přírodní" zákon, který striktně odděluje úlohu muže a ženy v lidské společnosti. Zachování tradiční normy mužského a ženského chování bylo jedním z předpokladů těchto filosofů. Ženy byly na veřejnosti oddělovány od mužů a příležitosti k setkávání se jim dostalo pouze v ženských revolučních klubech, kde byly vedeny prvotní feministické úvahy.¹⁷

Přední protagonistka tohoto hnutí a také žena, která bývá označována za první feministku, byla Olympe de Gouges. Olympe de Gouges sepsala, jako reakci na Deklaraci lidských práv a svobod, *Deklaraci práv ženy, občanky*. Cílem této deklarace, která vzbudila zájem i za hranicemi Francie, mělo být osvobození žen od nadvlády mužů. Úspěchu se s ní však nedočkala. Působila v klubu Cercle Social, ve kterém se angažovala ve prospěch žen. Zabývala se aspekty větší rovnosti žen v manželství, možností rozvodu a zabývala se především rovností mužů a žen v rovině občanských práv, bojovala za rovnost žen v manželství i v politice. Snažila se o nápravu svobodných matek a také o nezávislost žen na mužích. Její osud byl tragický. Byla popravena na gilotině, stejně tak jako spousta dalších žen, které intenzivně bojovaly za svá práva.¹⁸ Poprava Olympe de Gouges rozpoutala zuřivou protiženskou kampaň, která pokračovala i po pádu revoluční vlády. Vlivem Napoleonova zákoníku, u politicky vládnoucí buržoazie, zůstal zachován dualistický pohled na neslučitelnost mužské a ženské podoby člověka až do 19. století.¹⁹

Velká francouzská revoluce nebyla jediným zásadním historickým momentem, který rozpoutal emancipační boj žen. V poslední třetině 18. století se v Americe rozpoutala Americká revoluce (1775-1783), vlivem které došlo k prosazení demokratických principů při organizování společnosti. První vlna feminismu se v USA popisuje jako sociální hnutí, které se upírá k jedinému cíli, a to zajištění volebního práva pro ženy. Avšak tyto ženy se nesnažily pouze o prosazení na politické scéně, ale nedílnou součástí jejich života byla snaha o prosazení sociálních reforem v oblasti zdravotní prevence a hygieny, zrušení otroctví či rozvoj školství.²⁰ Mezi další otázky, které se americké ženy snažily prosadit, patřila například otázka uvolnění pravidel oblékání,

¹⁷ VODÁKOVÁ, A, VODÁKOVÁ O., (eds). *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 318.

¹⁸ KRÁLÍKOVÁ, a SOKAČOVÁ. *Nekonečný boj za rovnoprávnost* [online]. 2003 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/nekonecny-boj-za-rovnopravnost>

¹⁹VODÁKOVÁ, A., VODÁKOVÁ O., (eds). *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s . 319.

²⁰ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 39.

legislativní změna týkající se rozvodu a svěřování dětí do péče, přiznání práva žen na osobní vlastnictví a na svobodnou dispozici s vlastními příjmy.

Jako ukázkou, která nám napomůže přiblížit situaci v USA, si uveďme spis z roku 1792, *Obhajoba práv ženy* Mary Wollstonecraft, který objevil ideál prvních feministek, a to zahrnutí tradiční mužské nadvlády a podřízenosti žen. Požadovala pro ženy rovnoprávný přístup ke vzdělání jakožto nástroj jejich emancipace a plného osobnostního rozvoje.²¹ Mary Wollstonecraft upozorňovala na skutečnost, že ženy jsou do svých rolí tlačeny prostřednictvím společenských tradic a výchovy.²²

Postupem času se v průběhu 19. století ženám dostalo vyšších možností v oblasti vzdělání, ale situace profesního uplatnění zůstala stejná, právně jim byl odepřen vstup k výkonu většiny profesí. Postavení žen a snaha o specifický druh rovnoprávnosti se odvíjely mimo jiné i v závislosti na jejich společenském statusu.

Situace černošských žen byla naprosto tristní, ženy byly stavěny do útlaku, byly vykořisťovány a zbavovány občanských práv. Nepostihlo to však jen černošské ženy, ale i muže černošského etnika. Ženy z dělnických a chudinských rodin se, vzhledem k nedostatečně finančně ohodnocené práci v továrnách, snažily prosazovat zrovnoprávnění vůči mužům a dále požadovaly ochranu ze strany společnosti. Politicky byli muž i žena z dělnické třídy naprosto bezvýznamní, byli však na tom oba stejně, muž nebyl nadřazen. Tato situace se částečně změnila s přechodem k moderní společnosti, kdy byl muž chápán jako autonomní. Požadavkem žen z vyšší a střední třídy byla především touha po lepším přístupu k prestižnímu zaměstnání a taktéž k rovnoprávnosti vůči mužům. Je tedy patrné, že feminismus v této době byl sužován jistou mírou rasismu a elitářství.

Skutečnost, kterou bylo působení žen v organizacích bojujících za zrušení otroctví, nastolila prvotní obraz feminismu. Účast na jiných sociálně angažovaných aktivitách zajišťovala ženám také cenné organizátorské a řídicí dovednosti. Jednalo se pouze aktivity lokálního rozměru. Mezi další skutečnost formující feminismus patřila ideologie abolicionismu²³, která napomohla územně roztroušeným skupinkám žen navázat

²¹ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 45.

²² SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 186.

²³ Abolicionismus – hnutí usilující o zrušení nějakého zákona nebo ustanovení. V 19. století tento termín označoval anglo-americké hnutí, jehož hlavním cílem bylo zrušení otroctví a obchodu s otroky.

vzájemný kontakt a sjednotit je v boji za společný cíl dále porozumět vlastnímu nerovnoprávnímu vztahu k mužům.²⁴

První vlna feminismu trvala do roku 1930, kdy z několika důvodů odezněla. Ženské hnutí se po dosažení části svých požadavků na nějakou dobu odmlčelo. Primárním důvodem odmlky bylo částečné naplnění hlavních cílů a požadavků žen, kterých se snažily během této vlny dosáhnout.

1.2 Druhá vlna feminismu

Ženské emancipační hnutí se po první vlně feminismu, kdy došlo k odstranění některých legislativních překážek, odmlčelo a nepatrně utichlo. Opětovný a radikálnější hlas žen za jejich rovnoprávnost je datován na 60. léta 20. století. Šedesátá léta dvacátého století jsou spojena s druhou vlnou feminismu, která s sebou přináší jiné cíle než vlna první, nesnaží se jen o reformní změny. S renesancí feminismu je spojena Británie, západní Evropa, ale především Spojené státy americké.

Ke vzniku druhé vlny feminismu přispěla řada faktorů. Z velké části byla odrazem nespokojenosti mnoha žen se skutečnou mírou rovnoprávnosti, dosaženou po desetiletích existence formálních právních záruk vybojovaných převážně již v předchozím století. Tato nespokojenost dala popud ke vzniku celé řady feministických skupin a organizací.²⁵ Feministické hnutí druhé vlny je spojeno s radikálnějším odporem žen proti stávající společenské situaci a zabývá se daleko širším spektrem problémů než první vlna feminismu. V počáteční fázi druhé vlny feminismu si můžeme jmenovat především stanoviska žen na kontrolu nad vlastním tělem, právo na potrat, rozvod, možnost užívání antikoncepce a právo na přístup ke všem profesím.

Ženy se již mohly účastnit politických aktivit, avšak ve většině případů byly stavěny na podřadné a podřízené pozice. Přibylo více vysokoškolsky vzdělaných žen, které cílily omezené pole své působnosti, které bylo vymezeno pouze na domácnost a práci kolem domácnosti, dětí a manžela. *Ženy neměly možnost osobního růstu a musely své potřeby podřizovat potřebám svých mužů a dětí. Většina žen cítila pocit prázdnoty a osobního nenaplnění.*²⁶

²⁴ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003 s. 37-38.

²⁵ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 46-47.

²⁶ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 44.

Do popředí se dostává problém socializace a postavení žen v oblasti společenského života. Ženy po 2. světové válce neznají vlastní identitu, nemají vlastní názory, potřeby a sociální status. Ženy si začaly uvědomovat, že jsou jednou z utlačovaných a diskriminovaných menšin. Mladé dívky jsou vychovávány podle ideálu předměstské hospodyňky.²⁷ Jelikož ženy měly v této době, oproti podmínkám první vlny feminismu, přístup ke vzdělání a zaujímaly pozice ve vědě, feministické hnutí se postupně z velké části přesunulo na univerzitní půdu, kde se etablovalo jako vědní obor²⁸. Například značnou měrou je průběh druhé vlny feminismu spojován se Spojenými státy americkými, kde vznikl nový vědní obor gender studies, který se zabývá postavením mužů a žen v kultuře a původem nerovnosti mezi muži a ženami. Postupem času se feminismus “z ulic přestěhoval na univerzity”. Nejprve v Americe a později v dalších zemích vznikají katedry ženských a mužských studií (women’s studies a men’s studies). Nová generace feministek kritizuje své předchůdkyně a vzniká celá řada odnoží a směrů od konzervativních po extrémní, kdy například Judith Butlerová tvrdí, že žena neexistuje, všichni jsme jedinci a pohlaví si tvoříme. Další skupina zdůrazňuje, že rozdílnost mužů a žen nemá být bipolární a jiný nemá znamenat horší. Důraz je kladen na komunikaci, řešení vzájemných konfliktů.²⁹

Myšlenky druhé vlny feminismu prohloubilo několik zásadních děl, která ovlivnila uvažování o ženské otázce.³⁰ Jako stěžejní dílo a důležitý moment, který byl podnětem druhé vlny ženského hnutí, si uveďme rok 1963, kdy vyšla kniha Betty Friedan - *Feminine Mystique*. Betty Friedan se po závratném úspěchu této nejvýznamnější knihy stala legendou hlavního proudu feminismu.³¹ Nejen Betty Friedan se odhodlala vyslovit své názory, ale například i britská spisovatelka Virginia Woolf si uvědomila, že problém tkví v celém způsobu, jakým jsou ženy společensky situovány. Ve svých knihách upozornila na fakt, kterým si ženy budují své „já“, jestliže jejich primární důstojnost se zakládá na úspěších svého muže.³²

Mezi další odhodlanou ženu, která vyslovila svůj názor na ženské postavení ve společnosti, jmenujme, Simone de Beauvoir. Domnívá se, že ženy přijímají uzavření

²⁷ FRIEDAN, B. *Feminine Mystique*. Praha: Pragma, 2002. s. 42.

²⁸ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 177.

²⁹ Osvaldová - Jsem žena kdo je mň /online/

³⁰ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 175.

³¹ FRIEDAN, B. *Feminine Mystique*. Praha: Pragma, 2002. s. 43.

³² HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 175-176.

a izolaci z pohodlnosti, což se jim nevyplácí, protože jsou odsunuty do druhořadé pozice. S druhořadou pozicí je spjat důležitý fakt, že ženy samy sebe chápou jako "ty druhé". Simone de Beauvoir se domnívá, že tento fakt pramení z postavení ve společnosti, které bylo ženám připsáno sociálním řádem.³³ *Každá lidská skupina klade sebe jako „já“ a ty ostatní jako „ty druhé“.* Ženy se však v tomto liší, neboť i ony samy chápou samy sebe jako „ty druhé“. *Podle Beauvoir je to proto, že jim toto postavení bylo připsáno sociálním řádem. Přijetím své druhotnosti pak ženy dokazují svou „uvědomělost“ k tomuto řádu. Představuje to jeden z feministických klíčů k pochopení fenoménu, kdy ženy často horlivě podporují řád, který k nim není spravedlivý*³⁴. Myšlenku Simone de Beauvoir později zpracovávají mnohé antropologické práce.

Avšak prvořadou při vzniku druhé řady feminismu byla kniha Betty Friedan, která se stala bestsellerem nejen díky skutečnosti, kterou bez příkras popisovala, ale také díky tomu, že byla odrazovým můstkem k úvahám o politice vztahů mezi pohlavími. Přispěla ke zkoumání kořenů genderové nerovnosti nejen ve sféře veřejné, ale i soukromé. Dále také ukázala vztah mužů a žen ve sféře intimní, tedy intimního soužití mezi ženou a mužem.³⁵

Úspěšnost snah britských a západoevropských feministek závisela na celospolečenských podmínkách v jednotlivých zemích.

Druhá vlna feminismu věnuje, oproti první vlně feminismu, pozornost dvěma základním rovinám, v nichž je hledán původ nerovnosti mezi pohlavími. První rovina je kultura v nejširším slova smyslu a druhá je psychologická rovina. Do psychologické roviny je řazena psychologická problematika formování genderové identity, problematika socializace v dětství a mechanismy reprodukování tzv. „genderových vzorců v dospělosti“. Ve zkratce je v psychologické rovině druhé vlny feminismu řešen problém, jak neseme ženství a mužství v sobě, kde se bere a jak ho reprodukuje. V této oblasti sehrála důležitou roli psychoanalýza Sigmunda Freuda. Už Sigmund Freud přišel s myšlenkou, že pohlavní identita, tj. to, čemu říkáme mužství a ženství, není vrozená, ale nabýváme ji socializací.

Příčemž Freud za rozhodující považoval tzv. oidipovskou fázi vývoje dítěte - malé dítě se postupně učí ovládat svá puzení, ale ta zůstávají skrytá jako mocné motivační síly

³³ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 176.

³⁴ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 176.

³⁵ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 44

v nevědomí. Ve vývoji schopností dítěte přibližně kolem čtvrtého roku věku se většina dětí dokáže na čas vzdát trvalé společnosti svých rodičů a začlenit se do širšího sociálního světa. Časné vazby kojenců a malých dětí na rodiče obsahují určitý erotický prvek. Kdyby vazby mohly pokračovat a dále se rozvíjet, vedlo by fyzické dospívání dítěte ke vzniku sexuálních vztahů s rodičem opačného pohlaví. K tomu však nedochází, protože se děti učí erotickou touhu po svých rodičích potlačovat. Základem Oidipova komplexu je podle Freuda fakt, že chlapci se učí, že se nemohou „schovávat za máminu zástěru“. Podle Freuda malý chlapec pocítuje silný antagonismus vůči otci, protože je sexuálně ovládán matkou. Ve Freudově teorii je propracovaná i představa vývoje ženy, avšak ne tak podrobně jako vývoj muže. Proces u děvčat zrcadlově odráží vývoj chlapce. Děvče potlačuje erotickou touhu po otci a překonává nevědomé odmítání matky, tím, že se snaží být jako ona a získat „ženské“ vlastnosti. Tento výše popsáný fakt Oidipova komplexu má podle Freuda veliký vliv na pozdější vztahy těchto jedinců.³⁶ *Psychoanalýza zkoumá způsob, jímž nabýváme genderovou identitu. Vlivnou se stala myšlenka, že v okamžiku, kdy se člověk stává subjektem, tedy začíná si uvědomovat své vlastní já (asi ve 3-4 letech), je to subjektivita ihned pohlavní. Tedy přijímáme symbolický řád a s ním se i mužství či ženství rovnou stává neoddělitelnou součástí naší identity. Důležitý je tedy fakt, jakým kultura definuje pohlaví a rod.*³⁷ Přestože již mnohé poznatky z Freudovy teorie byly překonány, můžeme je považovat za klíč k základům feministického myšlení.

V závěru druhé vlny feminismu již byly vytvořeny předpoklady pro to, aby ženy promluvíly, aby o sobě začaly vypovídat - ne však již skrze ikonu, kterou jim muži nabídli, ale artikulací vlastní zkušenosti. Novým celospolečenským tématem se stalo zformování otázky veřejného a soukromého života na sféře politické. *Feminismus usiluje o nové sblížení veřejné a soukromé sféry a odmítá omezení, že by se veřejné záležitosti měly týkat jen toho, co pod ně bylo v minulosti zahrnuto. Například i to, jak žena žije v domácnosti, co a jak prožívá, je do velké míry politika. Jednak je to politikou dalekosáhle určováno, a jednak je domácí situace žen společenským problémem, který je třeba reflektovat a pojednávat jako politikum.*³⁸

Druhá vlna nepojednávala pouze o rovnosti žen a mužů, ale primárně i o jejich rozdílnosti, hlavním požadavkem je „rovnost v rozdílnosti“. Feministické stanovisko

³⁶ GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, s. 48-49.

³⁷ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 180.

³⁸ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 181.

říká, že rozdíly není třeba násilně hledat a konstruovat, ale nechat každého autonomně definovat své mužství a ženství, nechat rozkvést především individuální rozdíly.³⁹

Na konci druhé vlny feminismu se ve výsledku neřešila pouhá otázka žen a ženství, ale již od 70. let 20. století byla mnohdy diskutovaná otázka mužství, začíná se rozvíjet studium mužství, mnohdy často za pomoci feministických přístupů. Předmětem zájmu se stává mužská identita, muž v jiných než ve veřejných rolích (otcovství, partnerské vztahy, apod.).

Druhou vlnu feminismu lze jen těžko nazvat homogenní. Odlišnosti a spory druhé vlny feminismu vytvořily pestrou škálu názorů, kterou představuje současná podoba feminismu.⁴⁰

Ženské hnutí a jeho požadavky významným způsobem ovlivnily celosvětové dění, přispěly k vytvoření a prohloubení sociální péče. Mezi výdobytky, jichž ženské hnutí dosáhlo, patří primárně kontrola nad vlastním tělem, právo na potrat, přístup ke všem profesím a také svobodné volební právo. *Kromě významných praktických výsledků měla činnost feministek také dosud nevídaný intelektuální dopad. Ve všech společenských vědách i v mnoha jiných oborech si feministické autory vynutily nové zamyšlení nad zavedenými představami a teoriemi. Velká část výzkumu, který se v posledních letech zaměřil na historické a kulturní faktory ovlivňující postavení žen a obecněji na vztahy mezi pohlavími, vznikla tak na popud současného feminismu⁴¹.* O některých otázkách feministické perspektivy je stále a často diskutováno. Je zřejmé, že feminismus ušel za svoji existenci dlouhou cestu a feministické myšlení se od svých prvopočátků v dostatečné míře změnilo. Od poměrně jednotného feministického hnutí v první vlně v 18. století dospělo až k diferencí feministického myšlení současnosti. Nyní nejde o stagnující ideový proud, ale o směr, který se rozvíjí a vyvíjí různými směry ať už v oblasti filosofické, politické či na sféře celospolečenské.

³⁹ HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 181.

⁴⁰ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 47.

⁴¹ GIDDENS, A. *Sociologie*. Vyd. 1 Praha: Argo, 1999, s. 483.

1.3 Významné ženy stojící u zrodu feministického myšlení

Pro upřesnění požadavků, o které ženy ve vlnách feminismu a ještě před nimi, usilovaly, uvedu významné ženy a jejich cíle, kterými se zapsaly do historie ženské emancipace. Ženy nejsou zahrnuty výše v textu.

Žena, která sehrála důležitou úlohu při tvorbě a zavádění řady veřejných hygienických opatření, **Elizabeth Blackwell** (1821-1910), přinesla výrazné zlepšení také v oblasti zdravotnictví. Jmenujme především zlepšení stavu a životních podmínek chudých, dělnické vrstvy, rasových a etnických menšin a přistěhovalců. Jedná se o lékařku, která odmítla manželství ve prospěch své lékařské kariéry.⁴²

Další ženou, která bojovala zcela intenzivně za právo žen rozhodovat o svém těle, je **Margaret Sanger** (1879-1969). Margaret Sangerová se odmítala vzdát své teze, že nebude-li mít žena možnost svobodně plánovat své těhotenství a mateřství, nebude nikdy dosaženo genderové rovnosti. Nutno podotknout, že Sangerová svou tezi propagovala v době, kdy antikoncepční přípravky a šíření informací o ochraně před početím bylo zakazováno a považováno za nemorální. Několikrát byla zatčena. Bojem za svobodu reprodukce se Sangerová proslavila nejvíce.⁴³

Mezi výraznou osobnost, která zásadním způsobem ovlivnila a poznamenala dění kolem feministického hnutí, především v období druhé vlny feminismu, patří australská spisovatelka **Germaine Geer** (1939). Vysokoškolsky vzdělaná žena výrazně rozpoutala feministické myšlení a debaty, po vydání své knihy *Eunuška*⁴⁴ (1970). Kniha stála na žebříčku popularity na nejvyšších příčkách, dělila se o první místo s knihou Betty Friedan, *Feminine Mystique*. Obě tyto knihy se staly nejvýznamnějšími feministickými díly druhé vlny, avšak každá z těchto knih má odlišný přístup a po obsahové stránce se v mnohém neshodují. *Eunuška* je kritikou tehdejší (tedy vlastně i dnešní) patriarchální a konzumní společnosti, která je podle Geerové hlavním činitelem útlaku mužů i žen. Kniha přináší také kritiku některých feministických proudů, které se podílí na utváření stávajícího stavu - status quo. Geerová vystupuje proti těm ženám, které usilují o „rovnost“ mužů a žen. Říká, že nesvobodné nejsou pouze ženy utlačované koncepty feminity, ale nesvobodní jsou i muži, kteří jsou omezováni maskulinitou. Kritizuje reformistický přístup Friedan a další podoby emancipačního hnutí ve světě, avšak ona

⁴² RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 39.

⁴³ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 40.

⁴⁴ GREER, Germaine. *Eunuška*. 1. vyd. Překlad Pavla Jonsson. Praha: One Woman Press, 2001

sama nenabídla žádný akční program, ani nezastupovala žádnou organizaci. Geerová považovala osvobození ženského libida za základní předpoklad celkového ženského osvobození, později oslavovala přirozenou sexualitu skutečných žen. Výrazně ovlivnila ideály sexuální revoluce 60. a 70. let. Požaduje změnu pomocí revoluce, nikoliv reformistickou strategií.⁴⁵ Říká: „*Nejde o to říkat ženám, co mají dělat, ale o to, aby byly ženy schopny říct samy, co chtějí.*“⁴⁶

Výše zmíněné ženy jsou jen pouhým střípkem ve škále žen působících při zrodu feminismu. Avšak tyto jmenované ženy nejvýrazněji ovlivnily svými myšlenkami, jednáním či aktivitami emancipační hnutí, proto zde byly podrobněji zmíněny.

⁴⁵ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 193-194.

⁴⁶ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 195.

1.4 Významný muž historie podporující ženskou emancipaci

Otázka ženství byla u svého zrodu mužskou populací často zatracována a opomíjena. Avšak **John Stuart Mill** (1806-1873), anglický myslitel, který ve své knize *Poddanství žen* analyzoval právní postavení žen v tehdejší Anglii. Postavení ženy tehdejší Anglie bylo podřízeno roli vyplývající z tradice. Mill působil v britském parlamentu, kde se výrazně zapojoval do debat o ženském volebním právu. V období počátku první vlny feminismu vzniklo ve Velké Británii hnutí za volební právo žen, kde skupina žen (sufražetky) založila komisi, která vyvíjela nátlak na parlament. Výbor přesvědčil Milla, aby prosazoval volební reformu, která by zahrnovala také volební právo pro ženy. Tato reforma sice prvotně neuspěla, ale otázka volebního práva se stala věcí veřejnou.⁴⁷

V díle J. S. Milla je jasně identifikovatelný feministický přístup, soustředil se na vysvětlování rozdílů mezi mužem a ženou vlivem sociálního okolí v kontrastu k panujícímu přesvědčení, že jsou dány vrozenými kvalitami. Teze Milla vycházely ze základního požadavku měšťanského liberalismu, aby členové společnosti přispívali k maximálnímu štěstí všech. Svobodu, spojenou s velkou mírou individualismu, s nezávislostí, požadoval pro všechny lidi. Proto nemohl akceptovat postavení ženy v tehdejšímu systému. V roce 1866 předložil parlamentu návrh na uzákonění volebního práva žen.⁴⁸ John Stuart Mill výrazně svými názory ovlivnil T. G. Masaryka.

⁴⁷ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. S. 185-186.

⁴⁸ PETRUSEK, Miloslav. *Sociologické školy, směry, paradigmaty*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s 218.

2 Základní teoretické pojmy vztahující se k feministické otázce

2.1 Feminismus

Pojem feminismus je jako slovníkový pojem vykládán jako ženské hnutí usilující o překonání útisku a marginalizace žen a změnu doposud mužsky utvářených společenských struktur.⁴⁹

Hnutí vychází z přesvědčení o nevýhodné situaci žen ve společnosti, respektive o jejich horším, ponižujícím postavení (ve srovnání s muži), z potřeby revolty proti této situaci a víry v možnosti její změny. Obecným cílem feminismu je, aby žena byla pojmána jako individuum se svými vlastními právy. Tradičně je tedy feminismus chápán jako hnutí za rovnoprávnost žen.⁵⁰ Feminismus není reprezentován jednou jedinou myslitelkou. Ženy většinou neprezentují své ego odtržené od ostatních, myšlenky feminismu spíše prosakují, než aby se prosazovaly.

Avšak nejedná se pouze o ženské hnutí, ale pojmem feminismus je v současné době označován spíše sociálně politický myšlenkový směr, jenž si klade za cíl dosažení rovných příležitostí pro muže a ženy v oblastech veřejného a soukromého života. Reaguje přitom na znevýhodňování žen vůči mužům a připouští jejich útlak ze strany společnosti. V souvislosti s tím vyvíjí strategie na posílení postavení žen ve společnosti a dosažení rovných příležitostí. Pojem feminismus uvedl do společenského diskursu Ch. Fourier na počátku 19. století.⁵¹

2.1.1 Feministické směry

Feministické hnutí nemá zdaleka jednotnou podobu, je rozčleněno do několika myšlenkových směrů. V některých myšlenkách na sebe směry vzájemně navazují a podporují se, v jiných se však rozcházejí, či zcela odlišují a odporují si. Každý jednotlivý směr má stanovený svůj vlastní požadavek a cíl, ovšem primární společný cíl všech směrů je úsilí o rovnost žen a mužů, zlepšení postavení ve společnosti a ženská nezávislost. Odlišují se ve způsobech, jak toho chtějí dosáhnout, a tedy i v pojetí rovnosti.

⁴⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 83.

⁵⁰ PETRUSEK, Miloslav. *Sociologické školy, směry, paradigmaty*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s.218.

⁵¹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 83.

Socioložka Judith Lorber rozlišuje tři základní typy feministické teorie, ze kterých vychází učení jednotlivých směrů. Mluví o teorii genderově reformní, genderově motivovaného odporu a genderově motivované vzpoury.⁵²

Genderově reformní feministické teorie zdůrazňují podobnosti mezi ženami a muži. Prosazují úpravy v legislativě, které ženám zaručí stejné možnosti společenského života, jako mají muži. Patří mezi ně feminismus liberální, marxistický, socialistický a rozvojový. Feministické teorie genderově motivovaného odporu zkoumají, v čem se myšlení a prožívání žen liší od mužského. Ostře kritizují patriarchální uspořádání společnosti. Lorber mezi ně řadí radikální, lesbický separatistický, psychoanalytický⁵³.

Mezi genderově reformní feministické teorie patří **feminismus liberální**, který byl v historii zastoupen například Betty Friedanovou. Liberální feminismus usiloval a usiluje o možnost seberealizace žen v placeném zaměstnání, ve svobodném podnikání, v oblasti vzdělání.⁵⁴ Liberální feminismus vychází z liberální politické teorie. V současnosti stoupenci liberálního feminismu navrhují opatření, jako jsou kvóty či pozitivní akce pro zvýšení počtu žen například ve veřejné politice. Myšlenky liberálního feminismu bývají přijímány především politikami rovných příležitostí demokratických států. Mezi přednosti stoupců liberálního feminismu patří především jejich umírněnost, uznávají potřebu spolupráce mužů a nepožadují radikální změny ve společnosti.

Mezi další směry feminismu se zahrnuje **feminismus marxistický a socialistický**. Stoupenkyni marxistického feminismu jmenujme například Sheilu Rowbothamovou a socialistického feminismu Donnu Haraway. Marxistický a socialistický feminismus usiluje především o ekonomickou rovnoprávnost mužů a žen. Teze marxistického a socialistického feminismu tvrdí, že příčinou nerovného postavení žen ve společnosti je jejich ekonomická závislost na mužích. Rozdíl mezi marxistickým a socialistickým feminismem tkví v tom, že feminismus marxistický považuje za zdroj útlaku třídu, kdežto socialistický genderovou příslušnost. Jinak si jsou tyto směry ve svých požadavcích a názorech velmi podobné. Stoupenkyně těchto směrů upozorňují také na nerovné rozdělení rolí v rodině. *A na tzv. „druhou směnu“, která ženám začíná po příchodu ze zaměstnání domů, týká se především péče o děti. Ženy za svou práci v domácnosti*

⁵² SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 202.

⁵³ SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. S 202.-203.

⁵⁴ PETRUSEK, Miloslav. *Sociologické školy, směry, paradigmaty*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. 219

*nedostávají peněžní odměnu a vytvářejí tak nadhodnotu, která se stává základem pro fungování kapitalismu. Cílem společnosti je udržovat domácnost jako místo reprodukce a kumulace kapitálů, ukončení práce v domácnosti by vedlo k pádu kapitalismu, a tím i patriarchátu.*⁵⁵

Dále hovoříme ještě o **feminismu komplementárním, anarchistickém, fenomenologickém. Rozvojový feminismus**, ten zobrazuje obraz ženy v závislosti na tom, v jaké kultuře a společnosti žije, jedná se především o výklad a specifické zájmy žen v hospodářsky rozvojových zemích. **Teologickém** - který reviduje dosavadní výklad Starého a Nového zákona, zkoumá otázku Boha z hlediska ženského principu a ještě například **feminismus radikální a psychoanalytický**.

Podle radikálních feministek pronikly patriarchální hodnoty do všeho. Hodnoty určují společenské podmínky, jak hospodářské tak i politické. Podobně jako marxistický feminismus poukazují radikální feministky na třídu jako na zdroj útlu žen. Není to ale podle nich útlak založený na ekonomické moci, nýbrž na sexualitě. Radikální feminismus přejímá heslo druhé vlny feminismu, který hlásí, že „osobní je politické“. Radikální feminismus se zabývá širokou škálou problémů v celospolečenské otázce, štěpí se na radikální kulturní směr a radikální liberální směr. Ženy radikálního kulturního feminismu tvrdí, že mužská a ženská identita je vrozená, obě pohlaví se rodí velice rozdílná. Na základě vrozené agresivity muži ovládají a vykořisťují ženy. Již při výchově získávají chlapci i dívky vědomí o mužské nadřazenosti nad ženami. Proto radikální feministky volají po zrušení rodiny jako instituce. Děti by měly být vychovávány veřejnými institucemi. Radikální feministky odmítají muže a maskulinitu, navrhují zakládání samostatných ženských komunit, kde si ženy vytvoří svou vlastní kulturu. Krajní podoba tohoto feminismu je **lesbický separatistický feminismus**, který hlásá, že jedině lesby mohou přemýšlet o změnách společnosti, protože se osvobodily od útlu heterosexuálního vztahu. Jelikož heterosexuální vztah má za následek to, že ženy přijímají prostřednictvím tohoto vztahu mužskou identitu a nemají možnost poznat svou pravou identitu a projevit se.⁵⁶

Psychoanalytický feminismus vychází z psychoanalytické teorie Sigmunda Freuda, které otevírá možnost bližšímu porozumění mužského a ženského chování a dokázání neoprávněné nerovnosti, která se zakládá na odlišnosti pohlaví. Stoupenkyně

⁵⁵ <http://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>

⁵⁶ SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 205.

psychoanalytického feminismu se věnují genderové socializaci, vztahu sexuality a konstruování identity, vztahu rodičů a dětí, vlivu nepřítomnosti otce na dítě a matku, upevňování genderu dítěte v rodině, a další. Zpochybňují genderové stereotypy, dokazují, že jsou založené na kulturních normách chování, které vytvářejí zdání, že vztah mezi pohlavím (mužské a ženské) a genderem (maskulinní a femininní) je přirozený. Přitom ale vědeckým výzkumem bylo dokázáno, že gender je proměnlivý v kultuře a čase. Feministky tak dokazují, že by gender neměl být určující při posuzování chování jedince, protože je získaný výchovou, a tedy proměnlivý. Rozhodující by měly být individuální schopnosti a zájmy jedince. Mezi významné představitelky tohoto směru patří Nancy Chodorow, která se zabývala vznikem sexuální identity v raném dětském věku. Dítě se ztotožňuje s matkou, protože se o něho stará, matka tedy přispívá k utváření sexuální identity. Dokazuje tak, že ženský psychický vývoj není odvozený od mužského, nýbrž je samostatný. Z teorií psychoanalytického feminismu čerpá **standpoint feminismus**. Vychází z ženské zkušenosti, která je podle nich všem ženám společná, a mapuje nejrůznější oblasti lidského života z jejich pohledu. Místo rozdílnosti mezi jednotlivými (a různými ženami) se jeho představitelky snaží identifikovat společné prvky „ženských životů“, které se týkají všech žen. Ženy mají blíže k okolnímu světu díky své schopnosti rodit děti a navázat a udržovat vztah s ostatními lidmi, což mužům není dáno v jejich zkušenosti. Proto jedinečný a specifický pohled ženské zkušenosti by měl být základem pro snahy o společenskou změnu.⁵⁷

Další podobou je **antropologický** nebo **kulturní feminismus**, jehož součástí je například **ekofeminismus**, **mateřský feminismus** atd. Snahou těchto směrů je nově naplnit pojem žena; mluví se o rozpomínání na ženství.⁵⁸ **Ekofeminismus** se zabývá feministickou kritikou vztahu člověka k přírodě a genderovou analýzou politiky životního prostředí. Mezi významné ženy, které jsou propagátorky ekofeminismu, jmenujme 1. francouzskou feministku Francoise d'Eaubonne a americkou spisovatelku Rosemary Radford. Radfordová ve svém díle upozornila na to, že základním modelem naší společnosti je využívání žen a přírody. Proto je nutné spojení feministického a environmentálního hnutí a je nutná změna socioekonomických vztahů a základních

⁵⁷ SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 206.

⁵⁸ OSVALDOVÁ, Barbora. *Odysea 2001 - Jsem žena a kdo je mívá*. *Reflex*. 2000, roč. 11, č. 49, s. 92-94. ISSN 0862-6634

hodnot společnosti, aby byla vyřešena ekologická krize. Zastánkyně ekofeministického směru zastávají motto, že ženská práva jsou i práva přírody.⁵⁹

Jako poslední směr feminismu, o kterém se více zmíním, bych ráda uvedla **postmoderní feminismus**. Postmoderní feminismus se na gender dívá jako na role, které hrajeme. Mužství a ženství jsou proměnlivé kategorie, které v různých situacích a prostředích nesou rozdílné informace a významy. Zda společnost chápe jedince jako ženu či muže, a hlavně za jakou ženu či jakého muže ho společnost považuje, závisí na konkrétních kontextech. Gender (a být ženou či mužem) je tedy nestálá identita, neboť naše ženství a mužství nabírá a ztrácí na významu podle toho, v jakém kontextu jej vnímáme a hodnotíme. Muž a žena jsou podle zastánkyň postmoderního feminismu uměle vytvořené kategorie, nejsou biologicky dané, ale jsou dané kulturně. Gender má sice podle feministek větší vliv na chování jedince než pohlaví, ale přesto biologické pohlaví nezpochybňují. Identita muže a ženy je proto neměnná. Nerovnost žen je založena na biologických faktorech. Z teorie postmoderního feminismu vychází **queer teorie**. Postmodernímu feminismu přidala zásadní důraz na konstrukce sexuality a sexuálních identit. Stejně jako postmoderní feminismus, queer teorie zpochybňuje existenci pouze dvou pohlaví a genderů, klade důraz na osobní performaci identity. Základním východiskem queer teorie je zpochybňování stálosti kategorií, jako je biologické pohlaví, gender, mužství a ženství. Queer teorie analyzuje heterosexuality jako konstrukci a poukazuje tak na tlak, který předpoklad povinné heterosexuality vytváří. Základní otázku, kterou si queer teorie klade je: Co tvoří muže mužem a ženu ženou? Pomocí analýzy například travesty představení, lesbických mužů a transgender či transsexuálních lidí se ukazuje, že genderová identita je individuální záležitost, která ale získává důležité politické významy v souvislosti s kontextem, ve které se objevuje.⁶⁰

Z důvodu široké rozmanitosti feministického myšlení není možné podat komplexní výklad a přehled jednotlivých směrů, z tohoto důvodu byly výše zmíněny pouze nejvíce rozvinuté směry v historii i současnosti, na které jsou z feministického myšlení vydělovány na samostatný směr. A nelze také hovořit o feminismu v jednotném čísle, ale měli bychom spíše hovořit o feminismech. Spousta feministických směrů se váže ke konkrétní oblasti zájmu, analyzují své závěry skrze feministickou kritiku a jsou

⁵⁹ DRAŽILOVÁ, D. Ekofeminismus, gender a environmentalismus. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 215-216.

⁶⁰ SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 209-210.

vydělávány na samostatný směr feminizmu. Do dalšího výčtu směrů feminizmu bychom mohli zařadit dále například multirasový feminizmus, feminizmus sociální konstrukce, kyberfeminizmus, spirituální feminizmus a další.

2.1.2 Třetí vlna feminizmu

V druhé polovině 80. let, a zejména pak v průběhu 90. let 20. století, se z feminizmu stal globální společenský fenomén, došlo k obrovské rozmanitosti a roztržitosti feministického myšlení. Nedá se hovořit o jednotném myšlení a snaze dosáhnout či zabránit nějakého určitého konkrétního cíle. Důraz je však v tomto období a následně ve vývoji feminizmu kladen na propojenost genderu a dalších kategorií společenských nerovností, jako je rasa, etnická příslušnost, sexuální orientace, společenská třída, sociální postavení, věk a podobně. Genderová nerovnost je vnímána jako naprosto zásadní, ale pouze jedna součást složitého systému společenské stratifikace a diskriminace.⁶¹ Typické pro třetí vlnu feminizmu je to, že se zcela změnila perspektiva, v jaké se uvažuje o pohlaví a genderu. Tyto kategorie začaly být viděny více a v realitě natolik vnitřně provázaně, že nelze oddělit, co je v osobnosti člověka dáno biologicky a co sociálně. Biologické a sociální se vyvíjí ve vzájemné symbióze a navíc to, co je považováno za biologické, je konstruováno v jazyce, a v principu je tedy sociálně podmíněné. Jinými slovy pohlaví je vnímáno prizmatem genderu a to, že rozeznáváme pouze ženská a mužská těla, je možné proto, že v naší kultuře existují jen dvě dichotomní genderové sociální kategorie. Třetí vlna feminizmu dále nastolila témata prolínání a umocňování různých sociálně znevýhodněných znaků, jako například rasa či sociální třída, a rovněž probudila zájem o postkoloniální studia.⁶²

V tomto časovém období vznikají první teoretická díla zabývající se postavením ženy ve společnosti a také samotnými kořeny patriarchy. Feminizmus se pomalu začíná přesouvat ve větší míře na univerzitní půdu, vychází časopisy a odborná literatura. Otázka postavení ženy se stává součástí odborné vědecké diskuze, vznikají výzkumy, které se zabývají touto problematikou. Jsou zakládány nové ženské a feministicky orientované organizace, které se zabývají primárně konkrétními dopady způsobenými

⁶¹ SOKOLOVÁ, V. Současné trendy feministického myšlení. In: *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí. 2004. s. 206-207.

⁶² SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2005s. 12.

patriarchální společností (domácí násilí, alternativní porod), nebo teoretickou koncepcí celé feministické problematiky. Výrazným prostředkem k dosažení rovnosti žena a mužů je podílení se na ekonomickém a politickém systému. Jedna z příčin rozmachu feministické tendence může být demokratizační vlna v mnoha státech jihu a východu, která vyvolala v ženských hnutích již na národní úrovni příklon k institucionalizované politice. Formálně došlo k uvolnění politického napětí způsobeného studenou válkou a ženy tuto situaci pochopily jako historickou šanci k realizaci svých zájmů. Ženské organizace začaly ustupovat od veřejných protestů, projektů a kampaní.

Rozčlenění jednotlivých směrů a jejich vznik, které byly výše popsány, můžeme datovat do období třetí vlny feminismu. Většina těchto směrů funguje do současnosti, předpoklady pro jednotlivé proudy jsou naplňovány patřičnými stoupenkyněmi daného směru.

2.2 Gender

Gender je kulturně-sociální koncept, který vyjadřuje představu, že lidské bytosti lze dělit na dvě skupiny - ženy a muže, jež jsou definovány protikladně a hierarchicky, přičemž jim jsou přisuzovány odlišné charakteristiky, schopnosti a další sociální atributy, které v našem kulturním pojetí vesměs znevýhodňují muže⁶³.

Z biologického hlediska se lidé rodí jako muži nebo ženy, je to relativně neměnná danost každého jedince. Gender neoznačuje biologické, ale sociální a kulturní aspekty chování. Pojem gender vyjadřuje myšlenku, že pokud jde o sociální chování, lidé se jako muži a ženy nerodí, ale musí se do značné míry naučit jako ženy a muži jednat.⁶⁴ Gender je tedy společenský konstrukt a jako takový do značné míry nemá jasná pravidla mezi společnostmi. Každá kultura si kdysi vytvořila své koncepty genderu a je přesvědčena o jejich správnosti a nyní vyžaduje jejich dodržování.⁶⁵

Problematika gender se do popředí dostala v 19. století, kdy na síle začalo nabývat feministické hnutí. Nejprve se pojem týkal samostatné oblasti filosofie a politického tlaku, později se stal nutnou součástí i v oblasti práva, kde značí usilovnou právní rovnost

⁶³ PAVLÍK, P. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In: *Příručka pro genderově citlivé výchovné poradenství*. Praha: Otevřená společnost, 2007, s. 7.

⁶⁴ KOLDINSKÁ, K., *Gender a sociální právo*, s. 20-22.

⁶⁵ OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 121.

muže a ženy⁶⁶ Termín gender byl do češtiny přejat z angličtiny a překládá se jako rod, avšak tento český překlad se neujal, jelikož bývá chápán v jiných významech.⁶⁷

Gender vzniká v průběhu socializace jedince, který se v jejím rámci učí „být mužem či ženou“. Gender v sobě zahrnuje sociální dimenzi biologického znaku, tedy pohlaví. Je tedy nadstavbou k biologické danosti. V lidské společnosti se během staletí vytvořily určité role a společenské úkoly mužů a žen, jež původně vyplynuly z jejich biologických vlastností, postupně se však přetvořily v určitá společenská očekávání, jež jsou označovány jako genderové role.⁶⁸ Naše kultura má dvě základní představy o tomto konceptu. Vyžaduje po mužích maskulinitu (mužství) a po ženách feminitu (ženství). Tyto charakteristiky jsou chápány jako příznačné, očekávané formy chování na základě pohlaví v dané kultuře.⁶⁹ Gender je většinou definován sociální situací (manželka=žena, horník=muž). Tělesné rozdíly mezi muži a ženami jsou nápadné na první pohled. Někteří vědci, především muži, tvrdí, že společenské normy, jiné pro ženy a jiné pro muže, vycházejí z biologických rozdílů a přirozeně se z nich vyvinuly.⁷⁰ Termín gender je viditelný jako suma chování, způsobu řeči, oblečení, výběru témat ke konverzaci, je stále viditelný, pohlaví však není. Být mužem nebo ženou, chlapcem nebo dívkou, je stejně záležitostí gestikulace, oblečení, povolání, sociální sítě a osobnosti, jako záležitostí podoby genitálií. Jedinec patřící k ženskému pohlaví nemusí automaticky patřit k ženskému genderu.⁷¹

Gender je koncept vztahový, asymetrický a androcentrický. Jeho vztahovost je dána tím, že všichni patříme do stejného rodu lidí (homo). Ten se dělí na muže a ženy, mezi kterými jsou vzájemně propojené vztahy. Nelze definovat jednoho (jednu) bez druhého (druhé). Maskulinita má smysl jen ve vztahu k feminitě a naopak. Nelze se vymezit z celku, ale vždy v opozici k něčemu (maskulinita k feminitě a naopak). V tomto vymezení je obsažena asymetrie, protože muž (mužství) z něho vychází jako norma lidství. Maskulinita je ve všech známých kulturách vnímána jako hodnotnější a nadřazená feminitě. Muž je vnímán jako někdo nadřazenější, hodnotnější, jednoduše řečeno lepší než žena.⁷²

⁶⁶ KOLDINSKÁ, K. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010, s.20.

⁶⁷ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 90.

⁶⁸ OAKLEYOVÁ, A., *Pohlaví, gender a společnost*, Praha: Portál, 2000, s. 121-130.

⁶⁹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník: I. svazek*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 151.

⁷⁰ JANDOUREK, J., *Úvod do sociologie*, vyd. 2. Praha:Portál, 2009, s. 109-111.

⁷¹ KARSTEN, H., *Ženy – muži, genderové role, jejich původ a vývoj*, Praha: Portál, 2006, s. 9-17

⁷² PAVLÍK, P. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In: *Příručka pro genderově citlivé výchovné poradenství*. Praha: Otevřená společnost, 2007, s. 10.

Genderové strukturování společnosti stojí na obrazu ideálního muže a ideální ženy. Jejich charakteristiky jsou spojovány s biologickým pohlavím, a jsou proto vnímány jako přirozené a neměnné. To zakrývá skutečnost, že jde o historicky a kulturně podmíněné konstrukce. Podle těchto genderových očekávání mají být muži silní, dominantní, racionální, aktivní, se zájmem o pracovní uplatnění a se spíše živitelskou a ochrannou úlohou v rodině. Naopak ženy mají být podle těchto očekávání fyzicky atraktivní, emocionální, spíše pasivní, pečující a orientované na rodinu. Je evidentní, že tato očekávání vedou k oddělování veřejné a soukromé sféry našich životů, přičemž veřejný prostor je spojován s muži, soukromý naopak se ženami. V současné dynamicky se vyvíjející společnosti však můžeme vidět, jak se reálné chování žen a mužů proměňuje, stává se více alternativní a z genderového hlediska stále pestřejší.⁷³

K problematice gender přispěla i etnometodologie, například zkoumáním toho, jak se lidé, kterým bylo změněno pohlaví, učí jednat „mužsky“ nebo „žensky“.

Zájem o proměnu genderového uspořádání společnosti směrem k větší rovnosti žen a mužů existuje již dlouho a bezprostředně souvisí s ženským hnutím.

2.2.1 Gender studies

Gender studies je označení vědního oboru zabývajícího se tím, jak jsou sociální a kulturní faktory příčinou rozdílů v mužském a ženském chování. Jak jsou lidé socializováni do svých mužských a ženských rolí, co musí konat, aby byla jejich role uznána, jak pohlaví ovlivňuje sociální nerovnosti v každodenním jednání, jaký vliv má pohlaví na sociální rozdíly týkající se vzdělání, příjmů a postavení ve společnosti. Otázky gender studies sahají od témat základních sociálních interakcí až k teoretickým otázkám společnosti jako celku. Do gender studies patří též men studies, gay and lesbian studies.⁷⁴

2.2.2 Genderové stereotypy

Gender je mocný společenský koncept, který zásadně strukturuje naše životy a přináší s sebou koncept společenské skupiny, jak má vypadat „správný“ maskulinní muž a „správná“ femininní žena. Mezi pohlavími je velká polarita, která vymezuje, že žena nemá vlastnosti přisuzované muži a naopak. Genderové stereotypy jsou

⁷³ SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2005, s.11.

⁷⁴ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 90.

univerzálně platné, neboť se předpokládá, že charakteristiky tvořící genderový stereotyp sdílejí všichni příslušníci daného pohlaví. Je důležité uvědomit si, že rozlišování rozdílnosti se odehrává mezi jedinci, ale je prostoupen celou společností a jejími institucemi na různých úrovních, například politika, vzdělávání, hospodářství.⁷⁵ Z pravidel očekávání a představ o jedincích mužského či ženského pohlaví plyne i nerovnost mezi pohlavími, která může mít často i diskriminační charakter.

2.2.3 Sociální konstruktivismus

Sociální konstruktivismu vychází z předpokladu, že ženami a muži se nerodíme, ale stáváme se jimi. V průběhu primární socializace se učíme, jaké jsou představy o ženách, mužích a jejich vztazích v dané kultuře. Toto základní nastavení je potvrzováno a posilováno během celého života. Děje se tak díky tomu, že většina lidí v dané kultuře tyto představy a předpoklady sdílí a vychází z nich v každodenních interakcích s ostatními, ale také proto, že jsou rutinně používány jako organizační princip ve všech společenských institucích a sférách. Gender je v sociálním konstruktivismu základním konceptem. Ukazuje nám, že představy o mužích a ženách stojí na protikladném vymezení maskulinity a femininity. Maskulinní charakteristiky jsou spojovány s muži a jiné, vesměs opačné charakteristiky, jsou spojovány s feminitou a ženami. Lidé posléze používají toto základní schéma pro rozlišování dvou skupin lidských bytostí, kterým jsou přisuzovány jiné aktivity, povinnosti, atd. Teorii sociálního konstruktivismu ve své práci použila již Simone de Beauvoir.⁷⁶

⁷⁵ RENZETTI, C. M. a D. J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 20-21.

⁷⁶ PAVLÍK, P. Ženy a muži v genderové perspektivě: Gender přináší nový pohled. In: *Příručka pro genderově citlivé výchovné poradenství*. Praha: Otevřená společnost, 2007, s. 10.

2.3 Pojem žena a feminita

Pohlaví je z hlediska biologického a anatomického za normálních okolností jasně dané a je primárním určujícím znakem ženy či muže.⁷⁷ Pojem žena či muž sociologie chápe jako třídící demografický znak, který nese významnou sociální roli a vychází ze speciálních znaků jednotlivce i z hlediska kultury a historie. Při porovnání psychologických zvláštností žen ve srovnání s muži dojdeme ke specifickým ženským vlastnostem tzv. feminitě.⁷⁸ Tento pojem byl definován na základě výzkumu J. P. Guilforda, který zkoumal psychologické rozdíly mezi dospělými muži a ženami. Pojem feminita a feminní osobnost, jež definoval, označuje jedince s charakteristickým syndromem ženských vlastností, k nimž patří zejména estetické zájmy, větší emoční vzrušivost, expresivnost a labilita.⁷⁹

Pojem feminita je také definován jako: *charakteristická forma chování očekávaného od nositelky ženského biologického pohlaví v dané kultuře. Psychologické a kulturní představy spojované obvykle s ženami, které nejsou biologickým pohlavím deterministicky určeny.*⁸⁰ Definice pojmu feminita je protipólem k označení mužských prvků, jež se označují jako maskulinita. Tyto termíny jsou charakteristikami genderu, které mohou být zastoupeny v různé míře u obou pohlaví.⁸¹

Mužské a ženské znaky v psychice souvisejí s hladinou hormonů v krvi a projevují se i tělesnými příznaky, avšak mohou být také výsledkem rodinné výchovy. Některé z psychologických zvláštností ženy se zdůrazňují již v Bibli. Názory na biologickou i psychologickou méněcennost ženy se výrazně projevovaly ve středověku, ale i mnohem později. Teorii o psychologické a fyzické méněcennosti žen ve srovnání s muži vypracovala spousta odborníků, například O. Weininger. Z výzkumů však vylýnuly závěry, které méněcennost, či podřazenost žen odmítají. Můžeme jmenovat část výsledků, které se staly obecným závěrem: ženy západních populací se dožívají v průměru delšího věku než muži a taktéž nebyly zjištěny rozdílné výsledky v průměrné výši inteligence, ani v intenzitě agrese.⁸²

Rozdílný charakter biologických a psychologických komponentů mužů a žen je však patrný. V patriarchálně koncipované společnosti našeho typu bývají ženy buď

⁷⁷ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 185.

⁷⁸ *Velký sociologický slovník: I. svazek A–O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 653, 654.

⁷⁹ *Velký sociologický slovník: II. svazek P–Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1454.

⁸⁰ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 83.

⁸¹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 83.

⁸² *Velký sociologický slovník: II. svazek P–Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1454.

přeceňovány, nebo podceňovány (často obojí současně), na což navazuje nerovnoprávné postavení žen i násilné stírání rozdílů mezi muži a ženami. Společenské postavení a role ženy je primárně spjata s kulturou, například u přírodních národů bývá často vymezena jednoznačně a trvale, a to především na bázi socio-kulturní, nikoli biologické.⁸³

Feminitu nelze chápat jako jednotnou charakteristiku, například z hlediska kulturní antropologie došlo k zjištění, že rozdíl v rolích mužů a žen je závislý na vlivu kulturních podmínek života.

2.4 Sociální role a genderové role

Genderová role je společenská role předepisovaná členům společnosti na základě jejich pohlaví.⁸⁴ Oproti tomu sociální role je definována jako očekávaný způsob chování, který je vázaný na určitý sociální status.⁸⁵ V sociologii se jedná o předem očekávané chování, v sociologii o přejatá pravidla jednání. Role slouží k výkladu a předvídatelnosti jednání druhých, zpřehledňují sociální okolí a odstraňují nejistotu v očekáváních. Rolím se učíme v průběhu socializace, která nás vede ať cíleně či spontánně k jejich užívání. Sociální role ženy a postavení ženy ve společnosti úzce souvisí se specifickými ženské osobnosti v dané kultuře.⁸⁶ Jednotlivé role nejsou totožné pro muže a ženy, kvůli této zásadní diferenciaci rozlišujeme genderové role. Genderové role si osvojujeme nejprve v rodině, jsou předávány výchovou. Učení se genderovým rolím probíhá prakticky nepřetržitě od toho, který z rodičů s námi častěji tráví čas. Dalším důležitým faktorem pro učení se genderovým rolím je například okolí, ve kterém vyrůstáme, hračky, se kterými si hrajeme. V neposlední řadě má na utváření genderové role vliv interakce s vrstevníky.⁸⁷

Specifické chápání sociální role zastávají feministky, které tvrdí, že osvojování rolí je ztíženo tím, že žena se musí naučit očekáváním protějšku, který je vůči ní v pozici toho mocnějšího. Vycházejí z teorie sociální role ve strukturálním funkcionalismu, který v zásadě popírají. Teorie strukturálního funkcionalismu nevnímá sociální život jako pohyb mezi oddělenými rolemi, ale jako vyvažování rolí, jako splývání zájmů a orientací s rolemi spojených. Toto feministky považují za odpovídající perspektivě určité skupiny

⁸³ *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1455.

⁸⁴ RENZETTI, C. M. a D. J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 58.

⁸⁵ *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 943 – 945.

⁸⁶ *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 943 – 945.

⁸⁷ RENZETTI, C. M. a D. J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 93, 94.

(bílých vzdělaných a dospělých mužů z vyšších vrstev), takže se nedá zobecnit. Feministky tvrdí, že ženskou zkušenost vyvažování a splývání rolí je možno zobecnit pro další „podřízené a služební skupiny“, jako jsou ženy.⁸⁸ Strukturální funkcionalismus chápe sociální roli jako chování vyplývající z očekávání druhých, což znamená, že každé individuum se v sociální struktuře chová jako držitel určité pozice, která má svým fungováním přispívat k dynamické rovnováze společnosti. Sociální pozice se tedy nacházejí ve vzájemných vztazích, které odpovídají požadavkům systému, jež vytvářejí a těmito vztahy vytvářejí sociální strukturu sociálního systému. Individua vykonávají role spojené s pozicemi a tak odpovídají na vzájemná očekávání, která vyplývají z požadavků systému. Ve společnosti neexistuje sociální struktura složená pouze z rovnocenných pozic. Sociální struktura je vnitřně hierarchizovaná a lidi na různých pozicích různě odměňuje za očekávaný výkon role. Za nejvýznamnějšího představitele strukturálního funkcionalismu je považován Talcott Parsons.⁸⁹

2.5 Ženská emancipace

Emancipace v nejobecnější podobě zahrnuje všechny způsoby, kterými se potlačovaní jednotlivci nebo skupiny zbavují svého útisku. Jde o pojem, který v této souvislosti substituuje propuštění, osvobození, zrovnoprávnění, nezávislost, atd. Pojem emancipace byl postupem času přenesen z primárně politické sféry do oblasti ekonomické, občanské a sociální. Ve 20. letech se postupně rozvíjí emancipace sexuální a ženská emancipace. V souvislosti s tématem bakalářské práce bude níže specifikována ženská emancipace. Ženská emancipace je spojena s feministickým hnutím a její první období spadá do let 1890-1920. Původně se týkala zejména zbavení žen sociálních a politických omezení, osvobození od tzv. dvojí morálky. Emancipace vždy byla součástí úsilí o ekonomickou a sociální rovnost všech lidí, nejen o osvobození žen od nadvlády mužů. V posledních letech se ženská emancipace týká především prosazování přístupu žen k vyššímu vzdělání a k uplatnění tohoto vzdělání a schopností v pracovním systému bez diskriminačních faktorů.⁹⁰

Pojem ženská emancipace, či ženská otázka je historicky starší, navíc je spojen s konkrétními sociálními projekty, kdežto feminismus má aspekty teoretické, vycházející

⁸⁸ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 208.

⁸⁹ *Velký sociologický slovník: I. svazek A–O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 328-330.

⁹⁰ *Velký sociologický slovník: I. svazek A. O.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 254-255.

z filosofie, sociologie, psychologie, antropologie, komunikace a od roviny praktické přechází v abstraktní.⁹¹

"Původní ideje emancipace se překrývají s principy moderní demokracie, které byly v obecné podobě hlášány osvícenstvím (primárně se týkaly zrušení otroctví). Prosazování těchto idejí pomohly i ekonomické zájmy, protože najímání svobodné - i ženské - pracovní síly umožnilo v 19. století i později rozšiřování výroby a zvyšování produktivity práce. V dnešní době emancipace znamená transformaci a permanentní sebevytváření bez ohledu na pohlaví či gender."⁹²

⁹¹ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 13.

⁹² VODÁKOVÁ, A, VODÁKOVÁ O., (eds). *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 338, 339.

3 Feminismus v českém prostředí

Většina českých žen se prudce ohradí, že nejsou a ani nebudou feministky. Zároveň se jim ale nelíbí, že nedostávají stejnou práci, stejný plat jako muži. Jejich místo v politice a na sféře podnikatelské je budováno v malé míře s menším úspěchem než u mužské části populace. Ovšem výše zmíněná fakta, se kterými vysoké procento ženské společnosti nesouhlasí, jsou hlavními body a částmi feministického spektra.

Feminismus se v českém prostředí začal více objevovat a začalo o něm být více diskutováno až po roce 1990, i když tento termín nebyl nově objevený, v průběhu let byl do českého prostředí značnou měrou importován pomocí feministických skupin ze zahraničí. Feminismus prožíval na západ od našich hranic již svou třetí a možná čtvrtou fázi, dokonce se dostal již tak daleko, že jeho zastánkyně na univerzitách začaly kritizovat vlastní teorie. U nás však byl vnímán jako něco neprobádaného. Zastánkyně a dnešní aktivní feministky přiznávají, že pouze cítily, že problémy žen zde jsou přítomné, ale neuměly je pojmenovat či zařadit. Ve společnosti nepanoval zvláštní zájem o projevy feminismu, o pojmu feminismus kolovala celá řada mýtů. Důvodem bylo mimo jiné to, že jde zároveň o teorii, politické hnutí. Byl vnímán jako další -ismus, tedy ideologie, navíc levicová.⁹³ I když svými výsledky patřil český feminismus na přední místo v Evropě, byla pro něj typická umírněnost. Nestavěl se proti mužům, ale šlo mu především o lepší uplatnění žen v občanském životě. Toto vyplývalo z role ženy v době národního obrození, kdy byla brána jako vychovatelka nového pokolení. Svou úlohu sehrálo také angažování mužů na ženské otázce, Vojtou Náprstkem počínaje a T. G. Masarykem konče. Představitelkám a aktivistkám ženské emancipace leželo na srdci nejprve blaho národa a poté teprve blaho vlastní.⁹⁴ Organizace emancipačního hnutí byla ryze v rukou aktivistek, avšak teoretické a ideologické zázemí nezřídka hledaly u předních intelektuálů své doby, například u výše zmíněných Vojty Náprstka a T. G. Masaryka. V evropském kontextu nikde jinde nevyústilo hledání intelektuálního zázemí v mužském světě, v tezi o prospěšnosti spolupráce žen a mužů při prosazování emancipačních požadavků. Přednost zájmů národních před ryze ženskými vysvětlovaly dobové představitelky ženského hnutí jako samozřejmost, nutnost, výraz

⁹³ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 13.

⁹⁴ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 14.

solidarity a nezbytný předpoklad pro to, aby v národnostně spravedlivém státě byly v budoucnu respektovány jako rovnocenné občanky.⁹⁵

České a slovenské ženy dosáhly volebního práva v roce 1920 jako jedny v prvních v Evropě, ženy začaly i v důsledku sociálních a demografických změn po první světové válce, pronikat do řady dalších zaměstnání, do parlamentu bylo zvoleno několik poslankyň a senátorek, které se snažily oficiálně realizovat státem proklamovanou rovnost.⁹⁶

V pozadí ženských emancipačních snah od počátků do současnosti bylo a je uznání společenské prestiže a docenění ženské role ve společnosti, respektive její akceptace jako hodnotné a oceňované. Klíčovými pojmy feminismu jsou rovnoprávnost a osvobození. S tím se pojí další termíny, jako je svoboda projevu, právo na sebeurčení a ochrana zákonů, která platí pro celou společnost a ne jen pro její části, hospodářská nezávislost, respekt, nárok na soukromí a povinnosti k výchově dětí dělené mezi muže, ženy a společnost, dělba rolí ve sféře soukromé i veřejné.⁹⁷

Socioložka Alena Vodáková zastává stanovisko, že původní feministky bojovaly jednak za to, aby žena byla nezávislá na muži a soběstačná, a pak za to, aby se podle těchto pravidel skutečně řídila. Feministické hnutí tak bylo vlastně vždy nátlakové ve dvou směrech - snažilo se donutit společnost k jinému vnímání ženské role a zároveň se snažilo přimět ženy, aby samy toto pojetí akceptovaly, aby se s ním identifikovaly. V podstatě usilovalo spíš o stvoření nových rolí než o posílení individuality žen. V 70. letech 19. století se aktuální ženské hnutí řídilo výhradně prospěchem národa a podřizovalo se cílům a ideologii národa.⁹⁸

Feministická historie je historií myšlenek a aktivit, které vedly ke zlepšování postavení žen v sociálně, politicky, právně a kulturně daných polích a za odstranění diskriminace na bázi pohlaví. Jedná se tedy o aktivity, které se explicitně nenazývají feminismus, ale měly svá jména jako emancipace, ženská otázka, a spadají v podstatě v kolektivní činnosti, které umožňovaly ženě vystoupit z domácí sféry a ověřovat si své schopnosti ve veřejných aktivitách jako například filantropie.⁹⁹

⁹⁵ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 8.

⁹⁶ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 37.

⁹⁷ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 41, 42.

⁹⁸ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 9.

⁹⁹ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 16.

Volání po rovnoprávnosti z řad feministek není cílem, ale cestou. Jde o snahu vidět svět jiným pohledem. Většina feministek zdůrazňuje, že jim jde především o spravedlnost jako základní podmínku svobody jak pro ženy, tak pro muže.

Feminismus na území Čech měl a má svá omezení, je v mnohém dobově marginální a je soustředěn okolo úzkého okruhu žen, a přesto aktivity toho úzkého okruhu měly dalekosáhlé důsledky.¹⁰⁰

Lze říci, že feminismus v české společnosti byl, je a bude, rozdílná jsou pouze stanoviska a úhel pohledu na feminismus, který je mimo jiné spjat s obdobím a následnou kulturní a společenskou situací dané doby.

3.1 Historie ženského hnutí v Čechách

Český feminismus se objevil již na počátku 19. století, kdy Bernard Bolzano v promluvách k pražské akademické mládeži počítal s rovnoprávností muže a ženy v budoucí ideální společnosti. Za první českou feministku byla v polovině 19. století považována pro své názory na ženskou otázku Božena Němcová.¹⁰¹

Velmi zajímavý a příznačný pohled na ženskou emancipaci najdeme v Ottově slovníku naučném z roku 1908, autorkou hesla byla pozdější prvorepubliková senátorka Františka Plamínková. Na několika stranách formulovala teze feministického myšlení, které jsou platné dodnes.¹⁰²

Hlavní složky emancipačního hnutí jsou: úsilí o uvolnění individuální s praktickým požadavkem neobmezovaného vzdělání pro ženy; sociální a éthické s požadavkem přístupu ke všem povoláním a oborům lidské práce, odstranění dvojí morálky, nuceného celibátu, prostituce; politické bojující právo volného sebeurčení ve státě, tedy volební právo, změny některých zákonů; rodinné, snažící se o mravní a právní rovnost v rodině, nezávislost hospodářskou a rodičovskou moc. Platí individualismus také pro ženy, nebo je žena určena podříditi se prospěchu rodiny a společnosti, tedy místo svobodného sebeurčení a volby povolání, jak chce feminismus - uzavřít ji do sféry dané tradiční dělbou práce, pouze do domácnosti.

Jádro sporu: platí individualismus také pro ženy, nebo jest žena určena podříditi se prospěchu rodiny a společnosti, tedy místo svobodného sebeurčení a volby povolání,

¹⁰⁰ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 17.

¹⁰¹ *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 309-310.

¹⁰² OSVALDOVÁ, Barbora. *Odysea 2001 - Jsem žena a kdo je mívá*. *Reflex*. 2000, roč. 11, č. 49, s. 92-94.

jak chce feminismus, uzavřít ji do sféry dané tradiční dělbou práce, pouze do domácnosti, jak chtějí odpůrci.

Důvody těchto: žena určena mateřstvím, její psychika inferiorní, není geniův, ani velikých myslitelů - žen.

Důvody feminismu jsou: žena je především člověk, život její není vyčerpán úkolem matky a manželky.¹⁰³

Ženská otázka a emancipace jsou pojmy, které v českých zemích nabývají na významu zejména až ve druhé polovině 19. století. Jejich definování a přesná obsahová náplň však zůstávají často nejasné, stereotypní nebo jen velmi vágní. Ženské hnutí přitom procházelo logickým vývojem, jeho program a požadavky reagovaly na dobové dění, inspiraci hledalo v zahraničí. Nikdy se však nejednalo o jednolitý proud, ale relativně pestrou směs mnoha různých názorů a postojů.

Ženské hnutí v českých zemích bylo od poloviny 19. století nespornou součástí procesů formování moderní společnosti, náhledy na jeho požadavky a cíle se mnohdy rozcházely. Můžeme naleznout rozporuplná stanoviska vůči požadavkům žen, například v otázce vyššího dívčího vzdělávání a zaměstnání žen. Pro období po roce 1848 jsou dominantními otázkami emancipačního hnutí otázky rodiny, domácnosti, mateřství, vlastnictví a vzdělání. Ženské hnutí v tomto období bylo členěno podle sociálního zařazení jeho reprezentantek a podle cílů, jichž chtěly dosáhnout. Hovoříme tedy o ženském hnutí měšťanském, též nazývaném občanské, které zahrnuje ženy středních vrstev, a dělnickém, později spjatém se sociální demokracií a myšlenkami socialistických teoretiků a teoretiček.¹⁰⁴ Koncem devatenáctého století pronikaly ženy do zaměstnání, která navazovala na jejich roli, danou staletým patriarchátem. Uplatnily se v pečovatelské službě, výchově (reorganizace školství v roce 1869 umožnila ženám věnovat se učitelství), sociálních službách i jako nižší zdravotnický personál, jako domácí dělnice, především švadleny. I v těchto povoláních však byly omezovány, například učitelky se nesměly vdávat, aby se mohly věnovat pouze svému poslání.¹⁰⁵

První období feminismu na českém území počíná až 60. léty, kdy došlo k politickému uvolnění a končí 90. léty 19. století. V tomto období započalo zakládání prvních ženských spolků. Během tohoto období došlo ke změně možností české

¹⁰³ *Ottův slovník naučný*. 27. díl. Praha: J. Otto, 1908. s. 803 – 811.

¹⁰⁴ BAHENSKÁ, M., HEČZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 26-27.

¹⁰⁵ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s23.

společnosti ve sféře politické, kulturní, jazykové. Došlo ke změně způsobu uvažování o ženě a k vlastním aktivitám žen. Nové možnosti se naskytly českým ženám díky otevření vysokých škol pro ženy. Období 90. let až do skončení první světové války je dramatické a dynamické probíhajícími procesy modernizace a krize, v nichž se podaří proměnit sociální, politickou, právní a kulturní situaci ženy, jakkoliv změny mohou být dočasně regresivní. Po první světové válce sledujeme rostoucí iluzivnost rovnoprávnosti, která byla garantována ústavou nové republiky.¹⁰⁶

Od 20. let 20. století vzrostl počet profesně aktivních žen, došlo k viditelným změnám životního stylu, ženy začaly vstupovat do vrcholné politiky, do veřejného života nastoupila nová generace vysokoškolsky vzdělaných ženy. A tak nutily veřejnost k reflexi a objevování ženské identity a s tím spojené vysvětlení a objasnění nových pojmů, jako například právo ženy na tělo či dvojitá zatížení ženy.¹⁰⁷ Obrazem nejistoty společnosti se stala bouřlivá diskuze o reformě rodinného práva a o odstranění trestnosti interrupcí, jak naložit s ženskými právy zakotvenými v první československé ústavě z roku 1920.¹⁰⁸

Změny ve veřejném životě se po roce 1938 dotkly také zásadního uvažování a psaní o ženách a jejich roli ve společnosti. V obsazeném pohraničí se rychle etabloval nacistický režim a pronikl do všech struktur společnosti včetně ženského hnutí, které se zcela oficiálně podřídilo oficiální ideologické premise. V níž bylo ženě vymezeno úzké pole působnosti v domácnosti a při výchově „nového“ člověka. Důraz byl kladen na mateřství, jako povinnou etapu v životě ženy, docházelo ke zpochybňování profesní aktivity žen, které dokonce vyústilo v jejich vytlačování z pracovního trhu. Část žen tedy v tomto období zastávala spíše stanovisko udržení stávajícího stavu, než prohlubování ženské emancipace. Avšak toto stanovisko se s postupem vývoje totalitárních tendencí na našem území vytrácelo a snaha o rovný přístup k ženám zcela vymizela i přes panující československou demokracii.¹⁰⁹ K tomuto vývoji ženské emancipace se v souvislosti s demokracií a totalitárními přístupy v roce 1924 vyjádřila Františka Plamínková, členka a senátorka Ženské národní rady. Právě Františka Plamínková nasměrovala k sociální

¹⁰⁶ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 27.

¹⁰⁷ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 28.

¹⁰⁸ MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu: poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. Vyd. 1. České Budějovice: Pro Univerzitu Hradec Králové vydal Bohumír Němec - Vetuda, 2007, s. 70.

¹⁰⁹ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 28.

a feministické činnosti také Miladu Horákovou. Milada Horáková kladla důraz na rovnoprávnost žen v moderním duchu, prosazovala, aby ženy mohly dosáhnout profesionálního uplatnění, ale ne na úkor rodinného života. Zdůrazňovala funkci ženy jako matky, ale zároveň ji chtěla zabezpečit po právní a sociální stránce. Proto usilovala o změnu právních norem.¹¹⁰

Mimořádně složitým obdobím v otázce ženské emancipace se stala léta 1939-1945, období okupace. V tomto období panovaly těžké podmínky pro rozvoj emancipačního hnutí, které souvisely například s činností udavačů a konfidentů. Společnost měla starosti s každodenním obstaráváním potravin a v neposlední řadě panoval strach a riziko ze shromažďování většího počtu osob na jednom místě. Tato nepřízeň a těžké společenské podmínky doléhaly i na ženy, aktivistky. Mnohé z nich si situaci nechtěly připustit, řada z nich navíc učinila svou prioritou boj za národní osvobození a zapojila se do odboje. Tímto se staly pro své okolí zranitelnější. Prioritou se pro ženy stala obrana a zachování národní existence, avšak je patrné, že se některé aktivistky začaly vážně zabývat myšlenkami na obnovu struktury ženských organizací již během druhé světové války.¹¹¹

Slibný vývoj českého ženského hnutí však přerušila druhá světová válka a později éra socialismu, která hlásala rovnost všech a ženskou otázku viděla jen z hlediska boje proti třídním rozdílům.¹¹² Během druhé světové války se proměnil význam placené práce jako emancipačního faktoru. Placená práce se stala důležitou součástí ženské identity. Tisíce žen z protektorátu se v rámci pracovního nasazení ocitly v továrnách, především ve zbrojním průmyslu, kam je přikázala okupační správa. Přestože se jednalo o nucenou práci, posilovala sebevědomí ženy. Ženy získávaly vlastní příjem, měly pocit svobody a sebeurčení ve světě založeném na násilí a důsledném omezování možnosti svobodného rozhodování o vlastním životě. Jeden z vnějších projevů emancipace byl růst počtu kuřaček, jimž se vůbec nelíbilo, že nárok na příděl cigaret mají pouze muži. Další specifický emancipační faktor představovala účast žen v odbojové činnosti. Ženy se zapojily do všech odbojových aktivit doma i v zahraničí. Patřila k nim rovněž řada osobností z meziválečného ženského hnutí, především z okruhu mladší a střední generace. I když se to zdá být na první pohled paradoxní, ženy dosáhly rovnosti s muži

¹¹⁰ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s.27.

¹¹¹ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 29.

¹¹² OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s.29.

právě v podmínkách totálního nasazení a odboje, kdy byly vystaveny stejnému riziku, obtížím a utrpení.¹¹³ Válka a okupace nezastavily emancipační proces, i když měl svá specifika a odlišné formy. Ženské hnutí nemohlo proces emancipace v podmínkách okupačního režimu ovlivňovat, a to se projevilo v pozdějším poválečném období.¹¹⁴

Ženský problém byl podřazen problému občanskému, bojovalo se proti vyššímu, společnému nepříteli a budovala se „nová“ společnost, toto pojetí ženské emancipace panovalo dlouhá léta a přetrvávalo ještě i po roce 1989. Ženy se věnovaly rodině, chodily do zaměstnání ale profesní nebo politickou kariéru si nebudovaly. Neprotestovaly a i svůj plat vnímaly jako příspěvek k hlavnímu platu muže, protože si tuto diskriminaci neuvědomovaly. Byly neustále ujišťovány, že jsou rovnoprávné a emancipované, což se projevovalo zejména tím, že mohly nejen studovat a chodit do práce, ale také se zároveň starat o domácnost. Říkalo se tomu druhá směna. Tehdejší Československo drželo primát v zaměstnanosti žen, takzvaná ženská emancipace vrcholila. Muži byli nabádáni, aby se podíleli na práci v domácnosti, děti měly být co nejdříve odkládány do „kolektivních zařízení“, kde o ně pečovaly profesionálky.¹¹⁵ O feminismu se v tomto období hovořilo jen sporadicky, spíše v souvislosti s veřejnými články o problematice rodiny a mezilidských vztahů. V odborných člancích se začala vyskytovat témata, která hýbala zahraničním feministickým hnutím, ale v tehdejší Československu nebyla striktně vymezena otázka feminismu.

Koncem osmdesátých let se objevují některé do té doby tabuizované otázky, například sexismus a feministické hnutí, tato témata jsou však v roce 1989 vykládána jen symbolicky. Ještě dva roky trvalo, než se feminismus začal objevovat skutečně jako téma. Přispělo k tomu Centrum pro Gender Studies, sloužící jako knihovna, archiv, vzdělávací a přednáškové centrum. Toto centrum vznikalo komplikovaně, členky Centra se postupně dostaly do pozornosti médií, ženy začaly veřejně publikovat knihy s tématem feminismu, začaly vycházet články autorek zastávající feminismus. Mezi odhodlané ženy, které působily v Centru pro Gender Studies, můžeme zařadit socioložku Hanu Havelkovou, Alexandru Berkovou, Janu Hradilkovou a také třeba socioložku Jiřinu Šiklovou, zakladatelku centra. Na počátku devadesátých let si však české prostředí nevědělo s feminismem rady, pro většinu společnosti představoval další -ismus, a tedy ideologii.

¹¹³ BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy - české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Vetuda, 2011. s. 29.

¹¹⁴ NEČASOVÁ, Denisa. *Buduj vlast - posílíš mír!: ženské hnutí v českých zemích 1945-1955*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2011., s. 74

¹¹⁵ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Slon, 2004. s.31.

Ke špatnému výkladu a vnímání feminismu v této době přispěla zásadním způsobem média, která akcentovala hlavně jeho radikální a provokativní výstřelky. Ženy, především starší generace, požadavkům feminismu nerozuměly a měly dojem, že řeší vykonstruované a umělé problémy.¹¹⁶ Vliv feminismu spočíval v tom, že zásadním způsobem překonal dosavadní biologické chápání pohlaví a na jeho místo dosadil společensko-vědní koncept genderu.¹¹⁷

Od té doby se feminismus v českém prostředí vyvíjí v několika směrech, funguje ve vlastních prostorách - na půdě Centra pro Gender Studies, kde je knihovna, čítárna a pořádají se přednášky. A také na akademické půdě, vznikají výuková centra na univerzitách a o feminismu se otevřeně hovoří. Feminismus má své papírové časopisy, vychází řada odborné literatury, která se zaměřuje na ženskou otázku. Taktéž jsou překládána klasická feministická díla.¹¹⁸

Mezi aktivní ženy, socioložky, politické filosofky, lingvistky, historičky, které stály a zároveň ještě stojí u vývoje českého feminismu od devadesátých let až po současnost, můžeme zařadit Hanu Havelkovou, Alenu Vodákovou, Jiřinu Šiklovou, Marii Čermákovou, Pavlu Horskou, Marii Chřibkovou, Evu Klimentovou a další.

3.2 Významné osobnosti českého feminismu v historii

S rozvojem emancipačního hnutí konce 18. a počátku 19. století je v Čechách spjata spousta osobností kulturního života, která bojovala za politická a občanská práva žen. Celá řada vzdělaných žen a mužů, kteří si zaslouží pozornost, se emancipačním hnutím žen zabývala už ve vzdálenější a relativně nedávné minulosti a byla při tom vedena těmi nejlepšími pohnutkami. Jmenujme osobnosti, které se vryly do historie svými činy. Mezi výrazné osobnosti emancipačního hnutí patří skupina obrozenců, Magdalena Dobromila Rettigová, Božena Němcová, Bohuslava Rajscká, Karel Slavoj Amerling, Vojta Náprstek, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská, Tereza Nováková. Dále můžeme jmenovat osobnosti spjaté s pozdějším emancipačním hnutím. Například Františka Plamínková, Božena Viková, JUDr. Milada Horáková, Marie Riegrová, Anna Bayerová. Důležitou úlohu v české emancipační otázce sehrála angažovanost T. G. Masaryka.¹¹⁹

¹¹⁶ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s.25.

¹¹⁷ ŠMAUSOVÁ, G. *Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví*. Praha: Sociální studia, 2002, s. 15– 27.

¹¹⁸ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s.25

¹¹⁹ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 10.

První střípky emancipačního hnutí můžeme nalézt již u Magdaleny Dobromily Rettigové (1785-1845), která se proslavila jako kuchařka-vlastenka. V podmínkách, které Rettigovou obklopovaly, a s možnostmi, které na počátku 19. století jako žena měla, připravila cestu právě spisovatelkám a průkopnicím ženské emancipace, Němcové, Světlé, Krásnohorské, Novákové, Vikové-Kunětické, senátorce Plamínkové a dalším. Svou kuchařku Rettigová vědomě zaměřila na skupinu, ke které se spisovný jazyk dostával obtížně. Hospodyně ze středních a nižších vrstev mluvily hybridní jazykovou směsicí a mnoha německými termíny a česká kuchařka byla často jedinou knihou, která se ženě vůbec do ruky dostala.¹²⁰ Rettigová se proslavila jako autorka kuchařky, ale její výrok naznačuje emancipační snahu, vyřkla: „*Já kdybych nyní opět děvče dvacítileté byla a nynější zkušenost a předložení měla, spíš bych se z nejvyšší skály do nejhlubší propasti než manželovi vrhla. Tam bych našla okamžitou smrt, kdežto v manželství znenáhla, tak jako by jen denně jedným špendlíkem upíchnut, člověk zmúčen zmirá.*“¹²¹

Důležitou osobností v historii emancipačního hnutí byla Božena Němcová (1820 nebo 1817-1862), která ve své korespondenci mnohokrát zdůrazňovala, že žena má být muži rovnocennou partnerkou. Litovala, že zákony, společnost a předsudky omezují ženu v samostatnosti a nedovolují, aby se věnovala povolání podle své vlastní volby. Byla první českou ženou, která se snažila profesionálně uživit pouze literaturou. Velmi dobře si uvědomovala důležitost vzdělání, a proto své děti posílala do budečské školy. Občasně, ale zásadně, se podílela v Praze na ženském spolkovém hnutí. Byla výrazným způsobem ovlivněna Aurore Dupinovou, francouzskou autorkou feministických a sociálních románů. Němcová se aktivně podílela na podpoře žen v samostatné existenci, chodila do salónu lékaře Václava Staňka a Bohuslavy Rajské, kde vznikaly neformální dámské kroužky. Společnost poslouchala přednášky a filosofické disputace, recitovala verše a četla knihy povznášející ducha a další aktivity. Z těchto aktivit nakonec vznikla dívčí škola, jejímž cílem bylo nejen vychovávat vzdělané ženy, ale také dát profesionální základ novému povolání - českým učitelkám.¹²²

19. století přineslo lidské společnosti změny doslova ve všech oborech. Technický, společenský i kulturní pokrok znamenal pochopitelně také změny ve vzdělávání. Stále více lidí si uvědomovalo, že stranou všeho dění nemohou zůstat jen ženy, kterým byla do té doby přisuzována více méně pasivní role. V rakouské monarchii bylo více žen než

¹²⁰ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 47.

¹²¹ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 24.

¹²² OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 24, 25.

mužů a to byl značný politický potenciál. Přední činitelé emancipačního hnutí pochopili, že bez vzdělaných žen nemohou vyrůst vlastenci připraveni k boji za národní svébytnost. Bylo tedy nutné začít s výchovou od dětství a to mohly zajistit jen ženy-matky, vychovatelky a učitelky.¹²³ První dívčí školy jsou u nás spojeny s obdobím vlády Marie Terezie, přitom s myšlenkou vzdělání dostupného všem, přišel již Jan Amos Komenský, ale teprve v 19. století mohlo dojít k větší realizaci. V českém měšťanském prostředí vznikají vzdělávací ústavy, samostatné třídy pro dívky, ale primárně jsou spojeny s aktivitou soukromých osob. Vzdělávací centra vznikají v prostorách privátních bytů, s myšlenkou opravdové dívčí školy přišla až Bohuslava Rajska, která si otevřela svou soukromou školu, také podnítila Dr. Karla Slavoje Amerlinga, který založil pro výchovu českých učitelů tzv. Budeč, kde otevřel třídu pro dívky.¹²⁴ Karel Slavoj Amerling (1807-1884) je považován za organizátora českého školství, jeho záměrem bylo vybudovat víceúčelový komplex Budeč, obsahující nemocnice, obchody, knihovnu a školu. Avšak fungovat začaly pouze knihovna a škola, jejíž součástí byl soukromý dívčí ústav pro zájemkyně od pěti do osmnácti let. Vedla ho Bohuslava Rajska.¹²⁵ Postupem času se začalo vzdělávání žen a dívek rozšiřovat do více spolků, skupin a škol, docházelo tak k pomalé emancipaci žen, na níž se i z velké části podíleli i muži. Jmenujme politika Františka Ladislava Riegra, Josefa Friče, Václava Staňka a dále Vojtu Náprstka.

Mezi významné spolky, zakládané aktivistkami ženské emancipace patří například Spolek Slovanek z roku 1848, který však po roce zanikl. Střediskem emancipačních a vzdělávacích snah českých žen se stal Český výrobní spolek, který si na vládě vydobyl založení první dívčí průmyslové školy, která byla zaměřena na potřeby dívek z nižších vrstev.¹²⁶ Dalším významným spolkem, který se začal na českém prostředí formovat, byl Americký klub dam, sdružoval se kolem Vojty Náprstka. Hlavními tématy byl technický pokrok pro domácnost (kleště na cukr, postel na kolečkách, stroj na lisování zeleniny, šicí stroj, vaření na plynu) a také témata ženského hnutí v Anglii a Americe. Nakonec byl Klub roku 1870 zrušen, ale pokračoval pod názvem Bývalý americký klub dam.¹²⁷ Spolek, jehož primárním cílem bylo zakládání dívčích průmyslových škol, se jmenoval Ženský výrobní spolek, přední aktivistka byla Karolina Světlá, později Emilie Bártová

¹²³ LENDEROVÁ, M. Dívčí vzdělání v Čechách v 19. století. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha: ÚČL AV ČR, 2004, s. 375-385.

¹²⁴ SECKÁ, M. *Americký klub dam - Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum. 2012. s. 9 -10.

¹²⁵ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 24, 25.

¹²⁶ NEUDORFLOVÁ, M. L. *České ženy v 19. století*. Praha: Juana, 1999, s. 44.

¹²⁷ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 26.

a od začátku devadesátých let Eliška Krásnohorská. Toto sdružení naplnilo své požadavky, přispělo ke vzniku výrobních spolků, které měly ženám pomoci zabezpečit živobytí, i když se nevdaří nebo ovdoví. Naplněn byl také největší cíl této skupiny, a to otevření obchodně průmyslové školy v Praze.¹²⁸

K rozvoji ženských spolků přispěly ve velké míře také české noviny a časopisy, které o spolcích kladně informovaly a také v nich byly zveřejňovány články předních českých aktivistek. Jednalo se například o tato periodika: Národní noviny, Politika, Národní listy, Svoboda, Posel z Prahy a později začal vycházet ryze ženský časopis Ženské listy. Tento časopis neměl zprvu dobrý ohlas, avšak nakonec se vystřídalo vedení a začal v plné míře v roce 1873 vycházet, jeho redaktorkou se stala Eliška Krásnohorská.¹²⁹

Koncem 19. století vznikalo v Čechách a na Moravě několik akademicky zaměřených škol, které vznikaly po vzoru Gymnázia Minerva, z roku 1890. Jednalo se o gymnázium, na kterém studentky musely zvládnout učivo za pět let, chlapci měli stejné učivo rozložené do osmi let. Absolventky Minervy se samy stávaly učitelkami a zapisovaly se na Karlovu univerzitu. Nejprve byly přijímány jako hospitantky a až později jako posluchačky. Ženy absolvovaly především filosofii, filologii a medicínu.¹³⁰

Jak již bylo výše zmíněno, projekt ženského vzdělávání a ženské emancipace podporoval i T. G. Masaryk. T. G. Masaryk měl o ženskou otázku zájem již od počátku své vědecké kariéry. Jedna z jeho tezí, kterou uveřejnil ve své disertační práci o sebevraždě, zněla: „*Příčinou ženských sebevražd bylo jejich citové, fyzické a sexuální zneužívání v manželství*“.¹³¹ Jeho názory byla ovlivněna manželka Charlotte, která se podílela na aktivní práci pro ženské spolky, vstoupila do sociálně-demokratické strany, přeložila dílo J. S. Milla, *Poddanství žen*. Oba manželé proklamovali rovnoprávnost a výrazem toho bylo, že Masaryk převzal manželčino příjmení Garrigue. Řešili spolu problémy intelektuální i rodinné, je známo, že T. G. Masaryk pečoval o své čtyři děti, když byly malé. Nepochyboval, že ženy jsou rovnocenné mužům, ale tato rovnocennost nevylučovala odlišnost mezi pohlavími. Rozdíl viděl jako funkční, doplňující, v rámci své filosofie se domníval, že spolupráci pohlaví je třeba kultivovat prostřednictvím výchovy a vzdělání. Masarykovy názory zasáhly českou společnost od poloviny devadesátých let. Po zvolení do říšské rady byl nejaktivnějším obráncem rovnoprávných

¹²⁸ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 26.

¹²⁹ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny. s.96.

¹³⁰ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 27, 28.

¹³¹ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 28.

možností žen ve vzdělání a v politice. Prosazoval, aby dívky mohly navštěvovat alespoň některé univerzitní fakulty a měly možnost být členkami politických stran a měly také možnost volit. Tento názor, že moderní politika má vyjadřovat vůli celého národa a bez volebního práva žen tomu tak není, zastával také Václav Klofáč, Václav Choc. Oproti tomu byli odpůrci, kteří zastávali stanovisko, že volební právo mužů je výsadou mužů v důsledku jejich zaměstnání, že ženy neslouží vojsku. Vývoj v otázce ženských práv byl značně komplikovaný, avšak konečně v roce 1912 byla oficiálně ženám povolena účast v politických stranách a spolcích.¹³²

První ženou, která byla nakonec zvolena za Národní stranu poslankyní českého sněmu a první poslankyní ve střední Evropě, byla Božena Viková-Kunětická. Toto zvolení však bylo pouze teoretické, zasedání se nemohla účastnit, jelikož neobdržela povolení ke vstupu do českého sněmu. Fakticky byla prvně do senátu zvolena a jmenována členkou Československé akademie až po vzniku Československé republiky 1918 Eliška Krásnohorská. Jako druhá byla zvolena Františka Plamínková, která ovšem patřila již k nové generaci českých feministek. Narozdíl od dřívějších emancipistek měla občanské povolání, byla učitelkou, navštěvovala přednášky a roku 1918 vstoupila do Československé strany národně socialistické. Františka Plamínková ovlivnila další aktivistku ženského hnutí, Miladu Horákovou.¹³³ Činnost obou žen bude podrobně níže popsána.

¹³² OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 30-31.

¹³³ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libri, 2004. s. 31..

3.2.1 Františka Plamínková (1875-1942)

Jedna z žen, která patřila k nejvýznamnějším osobnostem počátku ženské emancipace, je Františka Plamínková. Aktivně se zapojovala do emancipačního hnutí, primárně zakládala ženské spolky, mezi nejvýznamnější instituce patřily Ženský klub český a Ženská národní rada. Spolu s Terezou Novákovou, Marií Tůmovou a dalšími ženami roku 1903 založily výše zmíněný Ženský klub český. Koncem roku 1905 byl jejím prostřednictvím založen Výbor pro volební právo žen.¹³⁴

Františka Plamínková, přední osobnost feministického hnutí, publicistka, učitelka, senátorka, která byla ve svém osobním i politickém životě ovlivněna T. G. Masarykem. Ovlivněna byla především Masarykovým postojem k ženské otázce, který tvrdil: "Není otázky ženské, je jen otázka lidská." Plamínková zdůrazňovala potřebu větší spolupráce obou pohlaví a respekt k potřebám žen. Její politická aktivita započala v roce 1896, kdy se postavila do čela boje za zrušení celibátu učitelek a za placenou mateřskou dovolenou. Věnovala se především politickému aspektu ženského hnutí. Nabádala ženy, aby usilovaly o svá politická práva, vysvětlovala veřejnosti souvislosti mezi politikou a denním životem žen. Aktivním členství v Alianci, což bylo označení pro mezinárodní výbor pro volební právo žen, přispěla k širšímu rozvoji emancipační otázky. Věřila, že mezinárodní spolupráce přispěje k rychlejšímu zavedení ženského volebního práva všude tam, kde o to ženy usilují, a v důsledku toho i k plné rovnoprávnosti žen a větší spravedlnosti ve společnosti.¹³⁵

Františka Plamínková byla v mnohém inspirována anglickými radikálními sufražetkami, především v masových demonstracích, a tak Výbor organizoval různé petiční akce či apeloval na poslance, aby do opravy volebního zákona pro český sněm zahrnuli také volební právo žen. V roce 1909 vyzvala členstvo českých politických stran k tomu, aby muži založili „Ligu mužů pro volební právo žen“.¹³⁶

Její aktivní činnost spočívala především v tom, že připravovala různé přednáškové cykly s ženskými tématy. Do sféry svých zájmů o ženské problematice vtahovala vědce a akademiky. V oblasti vzdělávání rozvíjela myšlenku Elišky Krásnohorské, rovné vzdělávání dívek a chlapců. Spolu se svými spolupracovníky v Klubu se snažila prosadit

¹³⁴ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 185, 188-189

¹³⁵ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 185, 188-189.

¹³⁶ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s.189.

myšlenku koedukace a koinstrukce (společné vzdělávání chlapců a dívek). Plamínková se angažovala také v akci, jejímž cílem bylo přesvědčit ženy, aby kúpowały české výrobky, a tím podporovaly český průmysl. V rámci této akce vyšla brožurka s názvem *Sviž k svému*, která byla ihned rozebrána.¹³⁷

Práci Františky Plamínkové je v emancipační otázce připisován velký význam. Spolu s ostatními československými ženami a Klubem připravovala cestu k zavedení §106 Ústavy Československé republiky z roku 1920, kde bylo zakotveno, že „*výsady rodu, pohlaví a zaměstnání se neuznávají*“. Plamínková byla velice aktivní žena, která mimo jiné v roce 1923 založila Ženskou národní radu, která měla dohlížet nad dodržování rovnoprávnosti žen v praxi.¹³⁸

Františka Plamínková se stala členkou několika mezinárodních ženských organizací, kde upozorňovala na nebezpečí totalitních režimů. Její účast na politické sféře taktéž není zanedbatelná, v roce 1925 byla zvolena do Senátu, zabývala se především sociální politikou, usilovala o lepší bytové podmínky, kvalitnější sociální péči o ženu a dítě. Její osud však skončil tragicky, v době represí proti antifašistickému odboji ji zatklo gestapo, a po krátkém vězení v Terezíně ji nacisté popravili.¹³⁹

3.2.2 Milada Horáková (1901-1950)

Milada Horáková je díky své účelné pracovitosti označována za příkladnou ženu socialistického typu, avšak tragický konec jejího života je prismaticem moci totalitního režimu. Vysoce vzdělaná žena, promovaná doktorka práv, se aktivně podílela na práci v právní komisi Ženské národní rady, kde byla v úzkém pracovním styku se senátorkou Františkou Plamínkovou, kterou si brala za vzor.¹⁴⁰

Senátorka Plamínková inspirovala Miladu Horákovou k účasti na konferenci ke kodifikaci mezinárodního práva v Haagu v roce 1930, kde zaujala zahraniční odborníky skvělou argumentací a znalostí problematiky právní i politické. Horáková byla aktivní členkou Ženské národní rady, Mezinárodní ženské rady. Připravovala legislativní návrhy směřující k řešení postavení neprovdaných žen, nemanželských dětí, ke zlepšení

¹³⁷ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 188, 189.

¹³⁸ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 189.

¹³⁹ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 190.

¹⁴⁰ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In: *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí. 2004, s. 190

postavení žen v rodinném právu, v dělnických profesích, ale i zaměstnankyň veřejné správy. Během nacistické okupace se aktivně zapojila do domácího odboje a její působení v českém ženském hnutí zůstává ve stínu poválečné politické činnosti.¹⁴¹

Byla ženou s velkým sociálním cítěním, což mohla plně realizovat v obou svých předválečných působištích na pražském magistrátu, v referátu nadací, v oddělení péče o matku a dítě. Její pracovní činnosti a veřejné působení v Československém červeném kříži ji více a více směřovaly k zájmu o postavení žen v nové republice.¹⁴²

V roce 1940 byla společně s manželem zatčena a následující dva roky protřpěla ve vyšetřovací vazbě gestapa, kde se podrobila tvrdým výslechům. Posléze strávila další dva roky v Terezíně, kde byl vězněn i její manžel. 23. října 1944 byla odsouzena na osm let káznice, ale byla osvobozena americkou armádou a do vlasti se vrátila 20. května 1945. Převratné poválečné události přispěly k dalším významným aktivitám Milady Horákové. Byla zvolena poslankyní Prozatímního národního shromáždění, pracovala jak místopředsdkyně Svazu osvobozených politických vězňů. Aktivně usilovala o obnovení činnosti Ženské národní rady, to se ovšem nepodařilo. Místo toho vznikla Rada československých žen s tiskovým orgánem. Milada Horáková sváděla spolu s členkami Rady tvrdé boje o udržení nadstranickosti a demokratické atmosféry. Jako poslankyně pracovala v parlamentní komisi ustavené koncem roku 1946 pro přípravu nové ústavy, do jejíhož znění se snažila prosadit právní úpravy týkající se postavení žen. Rovnost žen a státní ochrana dětí, uzákoněné z roku 1948, jsou výsledkem týmové práce právě pod vedením Horákové, i přesto, že byly později označeny za úspěch komunismu. Horáková se výrazně podílela také na tvorbě Zákona o rodině, který byl přijat koncem roku 1949.

V této době ji čekaly těžké střety na parlamentní půdě. Dne 27. 9. 1949 byla zatčena pro podezření, že pracuje v odboji a je ve styku s emigranty, Petrem Zenklem a Annou Kvapilovou. Milada Horáková byla ve vězení podrobována nevybíravým metodám vyslýchání a nucena k přiznání vykonstruované viny. Na stranách tisku se objevovalo osočování ze styku s emigranty, pro něž prý skupina s Miladou Horákovou pracovala, sestavovala špionážní zprávy, sabotáže, teroristické akce, shromažďovala zbraně. Jejich údajným cílem byl zvrát u nás, návrat kapitalismu, zrušení všech socialistických vymožeností, nastolení fašismu. Na tomto křivém obvinění se často podílely spolupracovnice Milady Horákové. Režim vyvolal rozsáhlou kampaň proti obžalovaným,

¹⁴¹ DOLEŽALOVÁ, Markéta. *JUDr. Milada Horáková* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

¹⁴² DOLEŽALOVÁ, Markéta. *JUDr. Milada Horáková* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

celá veřejnost byla vybízena k zatracení obžalovaných z nejtěžších zločinů proti republice, ze špionáže a velezrady. Dne 31. 5. 1950 bylo s Miladou Horákovou a dalšími dvanácti osobnostmi zahájeno soudní přelíčení, proces vešel ve známost jako "proces s vedením záškodnického spiknutí Horáková a spol." Dne 27. 6. 1950 byla Milada Horáková spolu se čtyřmi obviněnými na Pankráci popravena. K popravě M. Horákové přispěly i ony ženy, pro jejichž lepší životní postavení bojovala. V roce 1991 jí udělil prezident Václav Havel řád T. G. Masaryka I. třídy in memoriam. Den smrti Milady Horákové se stal Dnem památky obětí komunistického režimu.¹⁴³

3.3 Významná hnutí historie českého feminismu

3.3.1 Ženský klub český

Tento spolek se však na rozdíl od prvních ženských spolků ve svých aktivitách nezaměřoval pouze na filantropii. Činnost Klubu se orientovala především na vyšší rovnoprávnosti žen ve vzdělávací, právní, pracovní a politické oblasti. Nejdůležitější činností klubu bylo vzdělávání žen, v politické oblasti a poté hlavní prioritou bylo volební právo pro ženy a rozšíření spolkovacího zákona tak, aby ženy měly přístup do politických organizací. Sloužil také jako informační středisko poskytující služby především mimopražským ženám, organizoval přednášky na různá ženská témata, poskytoval kurzy cizích jazyků, šití a další společenské programy.¹⁴⁴

Prostřednictvím Františky Plamínkové byl roku 1905 založen Výbor pro volební právo žen, který započal svou činnost zasláním petice Ženského klubu českého, která požadovala volební právo pro ženy, do vídeňského parlamentu. Uskutečnila se řada veřejných schůzí či manifestací. V roce 1907 bylo v Klubu sdruženo 15 ženských organizací, 379 jednotlivců a 24 příznivců. Mezi organizacemi nepanovala absolutní shoda, jednotlivé programy se lišily a někdy docházelo k rozporům.¹⁴⁵

Centrum Ženského klubu českého bylo v Praze, Ve Smečkách 26. V domě se nacházel přednáškový a společenský sál, restaurace a kavárna, hostinské pokoje i pokoje

¹⁴³ DOLEŽALOVÁ, Markéta. *JUDr. Milada Horáková* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>

¹⁴⁴ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 188, 189.

¹⁴⁵ SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 188.

pro stálé ubytování. Dále pak místnosti, které používaly tehdejší ženské a feministické organizace.

3.3.2 Český výrobní spolek

Český výrobní spolek, byl založen roku 1863 z popudu Marie Palacké-Riegrové a stal se střediskem emancipačních snad českých žen. Spolu s Palackou-Riegrovou ve Spolku působily Sofie Podlipská, Karolína Světlá, Věnceslava Lužická. Všem těmto ženám pomáhal František Palacký a Vojta Náprstek. Úspěchem Českého výrobního spolku bylo založení Městské dívčí školy v Praze, tato škola byla první svého druhu v Rakousku a stala se vzorem nejen v českých zemích. Škola byla prakticky orientovaná, důraz však kladla na akademické předměty, výuku cizích jazyků a na všeobecné vzdělávání.¹⁴⁶

3.3.3 Americký klub dam, Vojta Náprstek (1826-1894)

Významným propagátorem ženské emancipace v Čechách byl Vojta Náprstek. Náprstkovým vzorem byla jeho matka, žena nesmírně pracovitá, zbožná, spravedlivá, která na výchovu dětí zůstala sama, ovdověla. Anna Náprstková nebyla vzorem jen pro samotného Vojtu, ale i pro ostatní ženy. Dokázala se postarat o rodinu, domácnost, řídit rodinný podnik, věnovala se dobročinným aktivitám. Na svou dobu byla ženou velmi osvícenou, která se vlastní pílí dokázala povznést do vyšší společnosti, avšak nezapomínala na ty, kteří takové štěstí neměli, a nezapomínala ani na to, že je Češka.¹⁴⁷

Vojtěch vystudoval po akademickém gymnáziu dva ročníky filozofie v Praze a roku 1846 odešel studovat práva do Vídně. Již za středoškolských studií si uvědomoval omezenost ženské vzdělanosti a rozhodl se pomáhat, stal se tak domácím učitelem. Aktivně se také podílel na organizování vlasteneckých merend a bálů, studentských i vlasteneckých besed, vycházek a výletů. V této vlastenecko-osvětové činnosti pokračoval i ve Vídni, kde se snažil pozvednout vlastenecké povědomí mladých dívek. Po porážce vídeňského povstání byl nucen emigrovat do Spojených států, aby se vyhnul zatčení. V Americe Náprstek hrál ochotnické divadlo, zapojil se do spolkového života německé menšiny a zajímal se o společenský život. Jedna z otázek, která ho zajímala,

¹⁴⁶ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Libi, 2004. s.25

¹⁴⁷ SECKÁ, M. *Americký klub dam - Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum. 2012. s. 15.

byla ženská problematika spojená se školstvím a uplatňováním žen ve společnosti, ale i s využitím technického pokroku při vedení domácnosti.¹⁴⁸

Po deseti letech se Náprstek vrátil do Prahy, jako sebevědomý mladý muž, plný nápadů a síly, se snahou realizovat tyto myšlenky ve prospěch české společnosti. Jeho hlavní tři cíle byly: založit technické muzeum, ženský sirotčinec a spolek dam, avšak k tomu všemu potřeboval podporu společnosti.¹⁴⁹

Od roku 1962 začal na Střeleckém ostrově v Praze pořádat sérii přednášek, věnované technickému pokroku pro domácnost. Přednášky se týkaly také ženského hnutí v Anglii a Americe. Kroužek kolem něj se začal spontánně nazývat Americký klub dam.¹⁵⁰ Fungování Klubu bylo založeno na demokratickém systému, mezi členkami nebyly žádné nadřazené, vedoucí funkce a všechny členky byly přítelkyně.

Centrum tohoto Klubu bylo v domě U Halánků, který patřil Náprstkově matce. Nejprve zde byla otevřena knihovna, později se postupná setkávání s přáteli vyvinula a byly zde přednášeny veřejné přednášky a pořádány kulturní akce. Knihovna a salón se staly centrem pražské vlastenecké inteligence.¹⁵¹ Náprstkův dům sehrál také nezastupitelnou úlohu jako centrum pro zahraniční návštěvy.

3.3.4 Ženská národní rada

V roce 1920 byla v Ústavě Československé republiky deklarována rovnost mezi muži a ženami. Od tohoto okamžiku měly ženy možnost studia na VŠ a postupně začaly pronikat do povolání, která byla do této doby vyhrazena pouze mužům. Mzdy žen ale byly nižší. Přijetí ústavy tedy nezměnilo názor lidí a rovnoprávnost tedy byla pouhým programem politiků. Z tohoto důvodu tedy Františka Plamínková založila v roce 1923 Ženskou národní radu, která sdružovala zájmové organizace Čech, Moravy i Slovenska. Účel založení této Rady byl jednoduchý, uvést rovnoprávnost zaručenou ústavou v realitu. Františka Plamínková se stala předsedkyní a řešila právní, hospodářské i kulturní otázky zrovnoprávnění žen a jejich sociální ochranu. V právní komisi pracovala Milada Horáková. Plamínková měla velikou podporu od T. G. Masaryka.¹⁵²

¹⁴⁸ SECKÁ, M. *Americký klub dam - Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum. 2012. s. 16, 17.

¹⁴⁹ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005. s. 32.

¹⁵⁰ OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus* : Praha : Praha : Libri, 2004. s. 25.

¹⁵¹ SECKÁ, M. *Americký klub dam - Krůček k ženské vzdělanosti*. Praha: Národní muzeum. 2012. s. 17.

¹⁵² SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s. 188-190.

3.3.5 Ženské spolky a organizace po roce 1945

Po roce 1945 je směrodatná marxisticko-leninská ideologie, která je charakteristická úsilím o dosažení rovnosti mezi všemi jedinci společnosti. Bezprostředním a hlavním úkolem je docílení emancipace všech lidských bytostí bez rozdílu pohlaví. Emancipace za doby socialismu se neslučovala s feministickou ideologií. I přes to na scéně českého prostředí vystupují ženské spolky, organizace či odbory, které se snaží o emancipaci žen, či se zabývají ženskou otázkou. Aktivistky ženského hnutí se většinou zaměřovaly na umožnění větší veřejné angažovanosti žen, zlepšení péče o matku a dítě a také práci v domácnosti. Ženská otázka je většinou řešena z politického spektra.

Na politické sféře si můžeme uvést **Národní frontu žen**, která vystupovala v souladu s programem komunistické strany. Tato Národní fronta žen společně s Radou **Československých žen** postupně zastřešovaly většinu ženských spolků.¹⁵³

¹⁵³ UHROVÁ, E. Národní fronta žen a Rada československých žen - dva proudy ženského hnutí v českých zemích a jejich zájem o sociální a právní postavení žen. In: KÁRNÍK, Z., KOPEČEK, M. (eds.). *Boševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. IV. Praha: Dokořán, 2005. s. 88.

4 Žena v současné české společnosti

V této kapitole se pokusím pomocí dostupných zdrojů analyzovat odpovědi na otázky, které bychom mohli považovat za zásadní, vztahující se k obrazu feminismu v současné české společnosti. Otázky by mohly být položeny takto: Co si myslíte o současném postavení žen v České republice? V jakém stadiu a stavu se podle Vás nachází feminismus v naší zemi? Cítíte se být feministkou/tou? Jak byste definoval/a feminismus? Jaké jsou reakce okolí, když se vysloví pojem feminismus? Jaká je budoucnost feminismu v České republice?¹⁵⁴

Ačkoliv v českém kontextu často převládá názor, že rovnosti mužů a žen bylo již dávno dosaženo, není tomu tak. Je sice velká spousta oblastí, kde bylo plné rovnosti dosaženo, ale jsou zde stále patrné přetrvávající společenské nerovnosti mezi muži a ženami, například v oblasti zastoupení žen v mocenských pozicích, vedoucích postech a spoustě dalších oblastí. Ve světovém kontextu si Česká republika vede poměrně dobře, pokud jde o zabezpečení vzdělání či zdravotní péče nebo rovnost před zákonem, avšak ne jeden ze světových problémů můžeme pozorovat i u nás. Například: malé procento žen se podílí na rozhodování (u nás ve Sněmovně zasedá 40 poslankyň a 160 poslanců). Dalším opomíjeným celospolečenským problémem je násilí na páchané na ženách, tomuto problému se ani Česká republika nevymyká.¹⁵⁵

Markéta Kadlecová se v úvodu svého článku pokusila charakterizovat a definovat feminismus. *"Feminismus je u nás vnímán téměř jako extremistické hnutí. Feministky jsou považovány za ty, které nemají rády muže a chtějí s nimi soupeřit. Ženy, které jsou aktivní a úspěšné ve veřejném životě, jako o život zdůrazňují, že v žádném případě nejsou feministky. Málokterá z nich má ale o feminismu nějakou bližší představu a málokdo z těch, kdo o feministkách a feministech hovoří pejorativně, nějakou feministku či feministu zná."*¹⁵⁶

Situace v české společnosti pramení primárně z předepsaných určitých rolí pro muže a ženy, které od nich společnost očekává a které musí splnit. Feministky a feministé

¹⁵⁴ CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. 1.vyd. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 7.

¹⁵⁵ SMIGGELS KAVKOVÁ, Jana. *K rovnosti žen a mužů je stále daleko, připomíná MDŽ* [online]. [cit.2015-07-13]. Dostupné z:

<http://padesatprocent.cz/cz/k-rovnosti-zen-a-muzu-je-stale-daleko-pripomina-mdz>

¹⁵⁶ KADLECOVÁ, Markéta. *Feminismus* [online]. [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>

usilují o to, aby si každý člověk mohl svobodně vybrat vlastní způsob života bez ohledu na roli, kterou jí nebo mu připisuje společnost a kterou od ní nebo od něj očekává.¹⁵⁷

4.1 Moderní společnost

Od roku 1989 hovoříme o české společnosti jako o svobodné společnosti. Veřejný prostor se otevřel a nabídl nové možnosti. Mladá generace náhle mohla cestovat, podnikat, i studium se stalo dostupnějším. Česká rodina, tak jako rodina v celé západní civilizaci, se v posledních několika desetiletích dosti vzdálila ustálenému modelu, platnému v Evropě nejméně po tisíciletí, od doby, kdy se s křesťanstvím rozšířila přísná monogamie a univerzální zákaz sexu mimo manželství. Také se výrazně odlišila vzájemně komplementární role muže a ženy. Náhlou změnu iniciovalo několik vynálezů a také zranění společenské organizace. Ochrana domácností nezávisí už na síle a bojovnosti mužských členů rodinného klanu, převzala ji profesionální policie a univerzálně vynutitelný právní řád. Hospodářská moc společností už se neopírá o organizovanou sílu fyzicky namáhavé práce, pro kterou mají lepší tělesné předpoklady muži. Opírá se stále více o výkon v povoláních, kde rozhoduje schopnost jednat s lidmi a intelektuální zdatnost, tedy charakteristiky, jimiž jsou muži a ženy vybaveni stejně.¹⁵⁸

Péče o domácnost také zásadně změnila svou podobu, v dnešní moderní společnosti péče o domácnost vyžaduje díky mnoha vynálezům jen zlomek původní námahy.

Nejvýznamnější změnu však způsobil na konci 20. století vynález a všeobecné rozšíření spolehlivé antikoncepce. Další nesporně zásadní změna proběhla v roce 1957, kdy bylo legalizováno umělé přerušování těhotenství.¹⁵⁹

Velkým problémem moderní společnosti je také fakt, že většina lidské energie je soustředěna na věci a peníze. Lidé spolu neumí komunikovat, neučí se sociálnímu životu, přátelství a lásce. Pracují, aby vydělali na komodity.

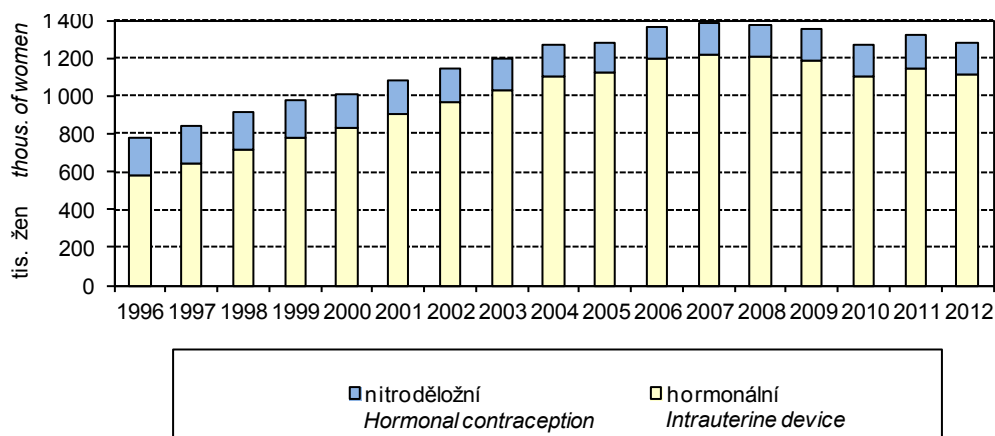
Dnešní doba je obtížná pro muže i pro ženy. Mnoho lidí se změnou cítí ohroženo a bojí se jí, neboť změna přináší nové a neznámé. Od konce dvacátého století ve společnosti funguje masivní reklama a vysílá se množství stupidních filmů, které se mohou stát špatnou reklamou na sebe samého, můžeme tím myslet muže i ženu.

¹⁵⁷ KADLECOVÁ, Markéta. *Feminismus* [online]. [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>

¹⁵⁸ MOŽNÝ, I. *Česká společnost - nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha: Portál, 2002, s. 21.

¹⁵⁹ MOŽNÝ, I. *Česká společnost - nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha: Portál, 2002, s. 31

Stanovisko moderních feministek bylo svobodně rozhodovat o svém těle, tak i o plánovaném rodičovství. Nižší uveřejněný graf dokládá výsledky šetření ČSÚ o ženách, které užívají antikoncepci. Z grafu si můžeme povšimnout, že od roku 1996 zaznamenává nárůst žen užívajících antikoncepci.¹⁶⁰

Graf 1- Počet žen užívajících antikoncepci, 1996-2012

4.2 Postavení ženy ve společnosti

V sociologických teoriích jsou ženy většinou chápány jakou součástí účelově skloubené, dynamické rodové a jiné směsice - společnosti.

Každá žena je tedy prvkem sociální struktury, článkem řetězce sociálních vztahů, bodem sociální sítě. Za základní, podstatné vlastnosti ženy musíme považovat ty, které má společné s jinou ženou, s mužem, prostě se člověkem, které ji s ostatními spojují, ne ty, které ji odlišují, vydělují. Individuální příběhy historické i dnešní ženy jsou bezesporu poznamenány biologickým i sociálně připsaným pohlavím. V naší kulturní historii byl po jistou dobu jako člověk deklarován jen muž a specifické charakteristiky žen byly a dodnes často jsou vymezovány a zdůrazňovány v kontrastu k vlastnostem společenským, lidským - tedy mužským. Toto je ale původní magická konstrukce, která je značně deformovaná. Vznik a vývoj vědeckého zájmu o ženy i zájmu žen o sebe jako o specifickou skupinu lze v zásadě charakterizovat jako tendenci vydělit se, zviditelnit se ve svém kolektivním bytí.¹⁶¹

Reálné postavení žen u nás ve veřejné oblasti i v rodině, není na evropské poměry z nejhorších, ale jeho kvalitní vývoj je nyní již velmi pomalý, protože ho nedoprovázejí

¹⁶⁰ <https://www.czso.cz/csu/czso/graficka-cast1237>

¹⁶¹ VODÁKOVÁ, A. Žena sociologická. In: *Rod ženský - Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha:SLON, 2003, s. 268-270.

kulturní změny neboli změny v myšlení. Tato teze částečně souvisí s historickou perspektivou. Během komunismu u nás pokračovalo to, čemu se říká modernizace ženského statusu, zároveň se tak ale dělo bez velkého přemýšlení a veřejné diskuze. Byla tak jednak přetržena kontinuita s bohatou českou feministickou tradicí, jednak nebylo možné na tyto změny aktivně působit a reagovat "zdola", jednak jsme byli izolováni od nových sociálních hnutí v poválečných západních společnostech včetně jejich feministické součásti. Absence všech těchto vazeb způsobila velký kulturní propad. Součástí kulturního dluhu je to, že i ženy samy se diskutují o změně často vyhýbají, neboť mají oprávněně pocit, že v jejich životech "bylo dost změn". Jelikož chyběla a často i teď chybí veřejná diskuze o kontroverzních tématech, jako jsou týrání dětí, domácí násilí, není také veřejnost dosud plně seznámena o nerovnostech mezi pohlavími. Reprezentativní je například i otázka vzdělanosti, ženy dosud v české historii nedosáhly parity s muži na vysokoškolské úrovni. Dochází však k pozvolnému růstu. Za celospolečenský problém je považováno nevědomí o postavení žen z hlediska významných genderových ukazatelů. Zatím u nás v České republice nemonitorujeme výskyt násilí na ženách a další. V našem právním řádu chybí definice diskriminace a s ní explicitní antidiskriminační zákony. Podle českých právníků jsou ženy dostatečně chráněny dosavadním právním řádem, který jim v zásadě umožňuje bránit se například proti domácímu násilí či znásilnění vlastním manželem, nebo proti obtěžování na pracovišti či diskriminaci na pracovním trhu. Spousta žen neví o možnostech, které mohou využít, nemají dostatečné povědomí o možnosti eliminace těchto problémů, nebo se bojí neporozumění či nerespektování ze strany okolí.¹⁶² Ačkoli zmiňované problémy působí a mnohdy jsou vykládány jako beznadějně, spousta z nich má konkrétní a jednoduché řešení. České republice by násilí na ženách pomohla řešit tzv. "Istanbulská konvence", která zavádí konkrétní opatření na pomoc obětem. Avšak Česká republika k ní však jako jedna z mála zemí Evropské unie stále nepřistoupila.¹⁶³

Určitý rozdíl mezi mužským a ženským myšlením ve společnosti existoval a bude existovat stále, protože je daný biologicky. Poměr žen na strategických pozicích je úměrný úrovni sebevědomí českých žen a chování českých mužů.

¹⁶² HAVELKOVÁ, H. Affidamento, In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 46-51.

¹⁶³ SMIGGELS KAVKOVÁ, Jana. *K rovnosti žen a mužů je stále daleko, připomíná MDŽ* [online].[cit.2015-07-13].Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/k-rovnosti-zen-a-muzu-je-stale-daleko-pripomina-mdz>

Teoretici potvrzují, že si žena i přes všechny odchylky od tradičního modelu chtě nechtě zachovala svou roli matky a hospodyně. Vztahuje se k ní další role, není již tak vysoce ceněna, jako tomu bylo v minulosti. Balancování mezi rolemi ustavilo nový způsob hodnocení žen: nemá být jenom v domácnosti, ale nesmí se věnovat zaměstnání natolik, aby domácnost zanedbávala. Řada manažerek a političek se stylizuje do pozice: *„Jsem ve svém povolání dobrá, výkonná, schopná stejně jako muži, ale když půjde do tuhého, to znamená, když mne bude rodina potřebovat, svého povolání se ráda vzdám a budu se plně věnovat rodině.“*¹⁶⁴

Jinak řečeno, žena na rozdíl od muže je ve veřejné sféře stále chápána jako něco marginálního, postradatelného. V řadě profesí stále převažují muži a profese, kde převažují ženy, jsou příjmově podhodnocovány. Tzv. feminizace nastala u nás už v komunistické éře ve školství, zdravotnictví, obchodu, a jiném. Ženy všude, nejen ve feminizovaných odvětvích, dostávají většinou za stejnou práci nižší plat než muži. V současné společnosti najdeme minimum žen ve vedoucích pozicích ve všech hospodářských oblastech. Korunuje to nízké zastoupení žen v politických funkcích. Tato fakta nezvyšují společenskou prestiž žen a podporují tradiční odvozování statusu žen od statusu jejich partnerů. Náprava tohoto stavu přes předepsané „kvóty“ zastoupení žen v jednotlivých profesích je cesta sporná, jelikož marginalizuje ženy prestižně.¹⁶⁵

Minimální počet žen v některých profesích, zejména ve vedoucích a politických strukturách, produkuje navíc „menšinový efekt“. Ženy i se svými ambicemi, názory, návrhy, se svým kulturně formovaným způsobem myšlení a jednání jsou zatlačovány do pozadí majoritou mužů, kteří poměrně často využívají či spíše zneužívají přetrvávající nálepkou o nevhodnosti a neschopnosti žen v určitých profesích, na vyšších postech. Posiluje to jejich suverenitu a potlačuje to obsah ženských sdělení. V případě, že se ženy do elitních struktur dostanou, zakoušejí často specifický menšinový pocit, často jsou podezírány z afektivního přístupu, je jim podsouvána submisivita. Často jsou osočovány z hysterie. Ženy pak často začnou používat „ženských zbraní“ nebo se připojí k feministickému hnutí a někdy ovšem svou roli vzdají.¹⁶⁶

Pokud se na postavení ženy v české společnosti budeme dívat z hlediska historické perspektivy, můžeme říci, že se postavení výrazně změnilo. Proměnily se možnosti

¹⁶⁴ VODÁKOVÁ, A. Žena sociologická. In: *Rod ženský - Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha:SLON, 2003, s. 275.

¹⁶⁵ VODÁKOVÁ, A. Žena sociologická. In: *Rod ženský - Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha:SLON, 2003, s. 275.

¹⁶⁶ VODÁKOVÁ, A. Žena sociologická. In: *Rod ženský - Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha:SLON, 2003, s. 275-276.

vzdělání žen, zaměstnání. Každá žena má svobodné právo na plánovanou reprodukci, může užívat antikoncepci a právo na svobodný soukromý život. Stejná lidská práva jsou v současné společnosti pro muže i ženy. Ženy jsou jako skupina definovány také sociálně- jejich život je v převážné většině organizován odlišně než život mužů.

4.2.1 Ženy v politice

Politická reprezentace žen patří k trvalým a základním tématům feministického hnutí a feministického myšlení. V samotných začátcích feministického hnutí však ještě tento požadavek nenacházíme u všech autorů či autorek, kteří jsou protižensky orientovaní. Zpočátku první vlny feminismu se do popředí dostávala spíše otázka postavení žen v soukromém prostoru, v manželství. Její obecné pojetí jako člověka, právo na vzdělávání. S postupnou institucionalizací života moderní společnosti si také ženské hnutí uvědomovalo, že pro zlepšení postavení žen je nutné uznání ve veřejné sféře. V boji za volební právo českých žen rozhodně nešlo jen o toto právo samotné, ale také o symbolické uznání svéprávnosti žen, které se pak zpětně promítlo zejména do nápravy tehdy neobyčejně nerovného rodinného práva.¹⁶⁷

Problematika účasti žen v politických strukturách všech úrovní je, stejně jako ostatní genderová témata, uchopitelná pouze pomocí interdisciplinárního přístupu. Jedná se o tři přístupy, jež se jeví jako zvlášť důležité v českém kontextu. První je oblast politické filosofie, na jejíž půdě probíhá diskuze o tom, zda a proč je vůbec legitimní tematizovat otázky politické reprezentace z hlediska pohlaví. Druhý přístup je politologický, otázka politické reprezentace žen je i veřejností vnímána jako především psychologická. Třetím přístupem je kulturologický, jelikož se zaměřuje na kulturní vzorce spojované s kulturními představami úlohy žen v politice, jak byly prezentovány v českých médiích v 90. letech minulého století. Vznikající diskurs nevyrůstá na rozdíl od západních zemí z ženské aktivizace a z aktivity žen v politických stranách a není jeho projevem, ale spíše z celkově obnovované reflexe stavu společnosti, v tomto konkrétním případě z veřejného statusu žen, který se po dlouhé období vyvíjel, aniž by byl veřejně reflektován.¹⁶⁸

V současné době v české společnosti můžeme z výzkumů vidět poměrně silný zájem veřejnosti o zvýšení politické reprezentace žen, ale zároveň ženské skupiny

¹⁶⁷ HAVELKOVÁ, H. Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989. In: HAŠKOVÁ, H. a kol. *Mnohohlasem - vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha:SOÚ, 2006. s. 25, 26.

¹⁶⁸ HAVELKOVÁ, H. Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989. In: HAŠKOVÁ, H. a kol. *Mnohohlasem - vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha:SOÚ, 2006. s. 26, 27.

nevytváří žádný organizovaný tlak na změnu. Rovnoprávnost žen na sféře politické byla již v minulých letech zahrnuta do řady mezinárodních dokumentů v rámci OSN a EU, například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1996, jenž zavazuje signatářské státy zavést „dočasná zvláštní opatření“ podporující rovné politické zastoupení všude tam, kde reálné rovnosti brání „historické, kumulativní, sociálně konstituované znevýhodnění“.¹⁶⁹

Dalším problémem, který je spjat s ženou v politice, je rozdílnost v postojích k participaci v politice, jejich zájem o politiku a postoj veřejnosti k zapojení žen do politiky a také z odlišného hodnocení mužů a žen. V politice panují rozdílná měřítka pro muže a pro ženy. Být respektovaná a prosadit svůj názor je pro ženy velmi často obtížné, protože mužský princip a způsob vnímání představuje v současné době v politice dominantní diskurs. Další překážkou pro plnohodnotný politický život jsou individuální bariéry vyplývající z přetrvávajícího patriarchálního modelu společnosti, jelikož žena musí často skloubit politickou kariéru a rodinný život, který je ovlivněn tradičním pojetím rodiny a ženiny úlohy matky. V neposlední řadě plyne rozdílné vnímání ženy a muže v politice z odlišného pojetí moci. Pro ženy je méně často důležitá funkce a postavení, naopak svou roli chápou jako veřejnou službu. Ženy jsou často obsazovány na nižší funkce.¹⁷⁰

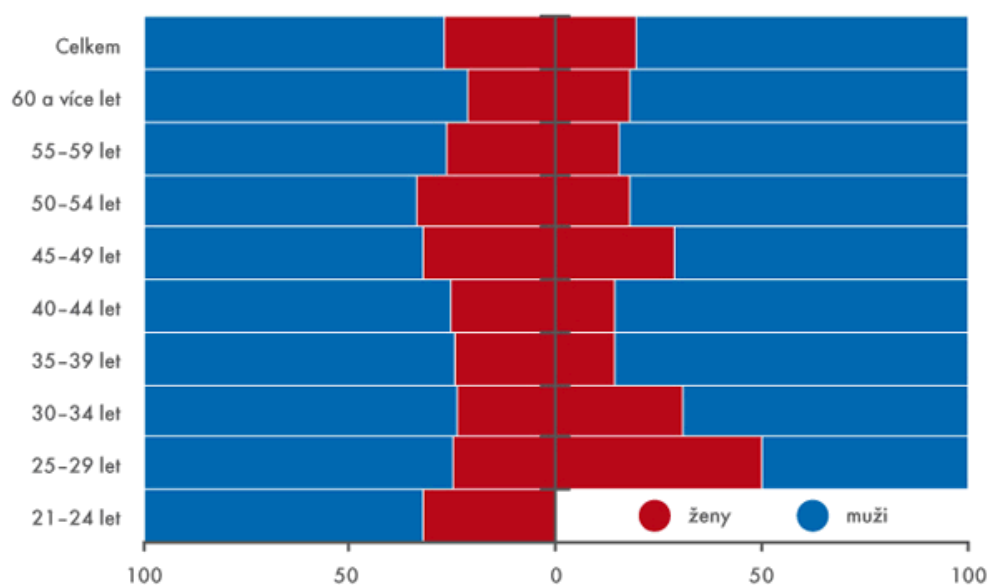
Ve vrcholné politice České republiky se setkáváme s výrazným genderovým rozdělením sfér. Zatímco muži jsou spojováni s tzv. silovými resorty (ekonomika, hospodářství), ženy jsou na úrovni Parlamentu i vlády spojovány s humanitními sférami a tzv. politikou péče, která je jak muži, tak ženami vnímána jako méně prestižní.¹⁷¹

¹⁶⁹ HAVELKOVÁ, H. Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989. In: HAŠKOVÁ, H. a kol. *Mnohohlasem - vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: SOÚ, 2006, s. 38.

¹⁷⁰ RAKUŠANOVÁ, P., VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, L. Ženy v mužské politice. In: HAŠKOVÁ, H. a kol. *Mnohohlasem - vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: SOÚ, 2006, s. 45-47.

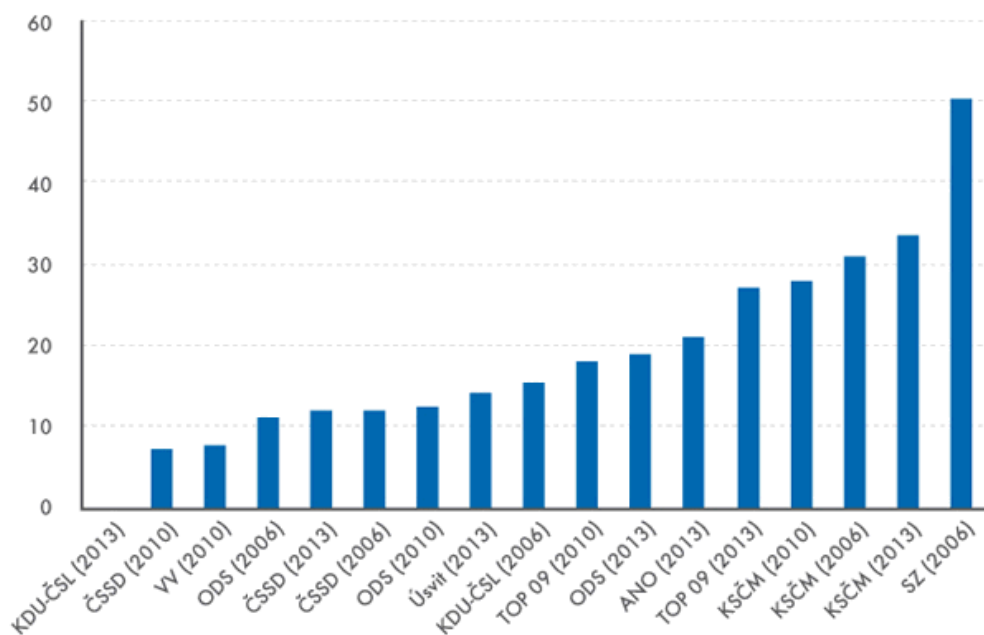
¹⁷¹ RAKUŠANOVÁ, P., VÁCLAVÍKOVÁ-HELŠUSOVÁ, L. Ženy v mužské politice. In: HAŠKOVÁ, H. a kol. *Mnohohlasem - vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: SOÚ, 2006, s. 53.

Kandidující a zvolení do PSP ČR v roce 2013 – struktura podle pohlaví (v %)

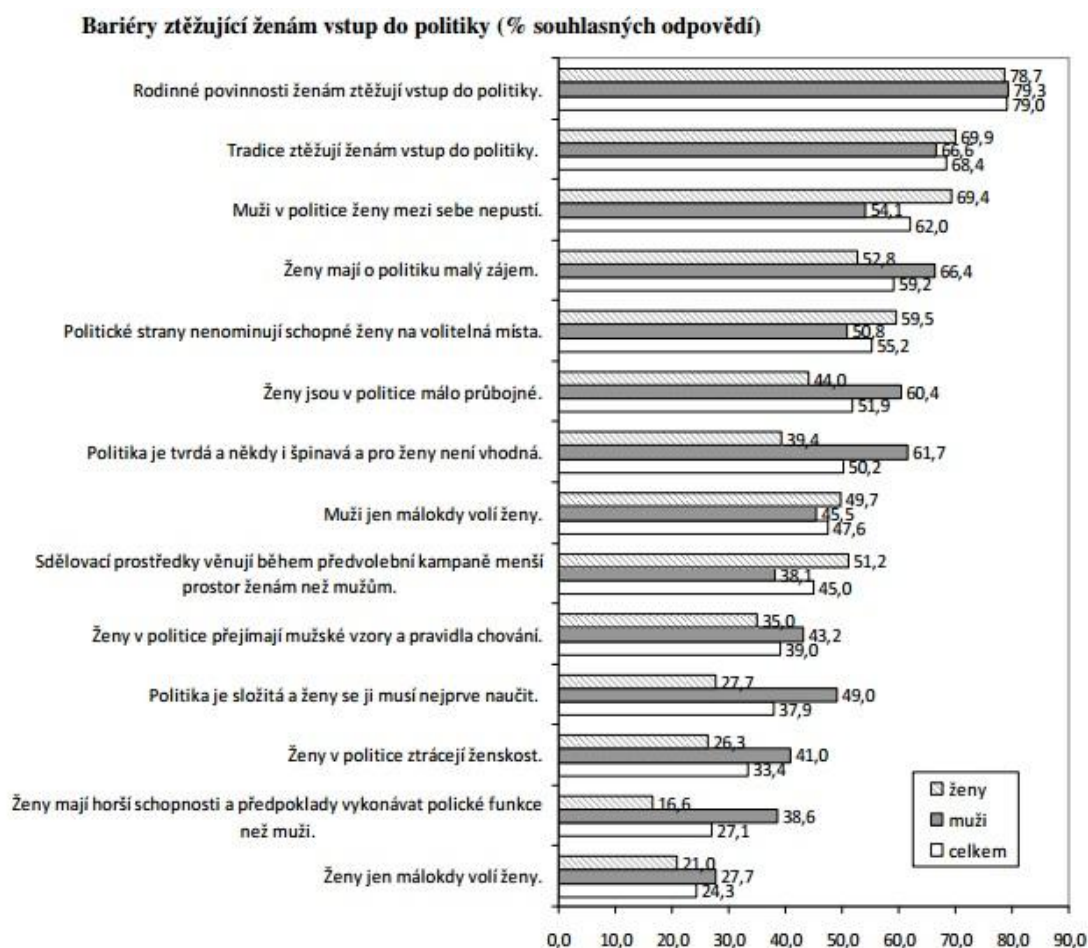
Graf 3 - Kandidáti a zvolení poslanci v roce 2013, podle pohlaví

Podíl žen ze všech zvolených do PSP ČR v letech 2006-2013 (v %)

Graf 2 - Podíl žen ze všech zvolených do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR - v letech 2006-2013

Závěry plynoucí z grafů: Počet členů kandidujících do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se v období 2006 až 2013 stále zvyšoval, podíl žen mezi nimi mírně klesal. Kolísal i počet zvolených žen. Celkově ve většině věkových kategorií byli muži v roce 2013 opět úspěšnější. Do poslanecké sněmovny Parlamentu ČR kandidovalo v roce 2006 celkem 4985 osob, z toho bylo 1383 žen. V roce 2010 se jednalo již o 5022 osob, z toho 1364 žen a v předčasných volbách v říjnu 2013 kandidovalo 5899 osob, z toho 1588 žen. Se zvyšujícím se celkovým počtem kandidujících je možné sledovat klesající podíl žen mezi kandidujícími, pokles byl však velmi mírný, v roce 2006 představoval 27,7%, v roce 2013 představoval 26,9%. V roce 2006 bylo zvoleno 31 žen, v roce 2010 44 žen a v roce 2013 jen 39 žen.¹⁷²

Graf 4 Bariéry ztěžující ženám vstup do politiky

¹⁷² <https://www.czso.cz/csu/czso/52002c4a95>

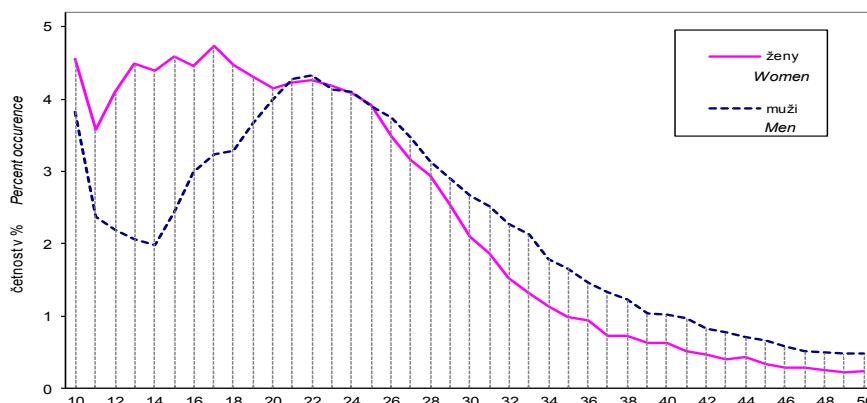
Výše uvedený graf s přehledem bariér, které brání ženám vstup do politiky, byl zpracovaný z výzkumu při projektu *Ženy a muži v rovnováze*, uskutečněným Sociologickým ústavem Akademie věd ČR.¹⁷³ Za největší bariéru, která brání ženám vstup do politiky, je respondenty považovaná rodinná povinnost žen.

Závěrem by se tedy dalo shrnout, že účast žen v politice je ve velké míře ovlivněna tím, nakolik je daná společnost tradiční, zejména pokud jde o rozdělení "ženských" a mužských" rolí. Z výzkumu veřejného mínění prováděného Sociologickým ústavem Akademie věd, ČR vyplývá, že dvě třetiny (62%) respondentů si myslí, že péči o děti by se měli věnovat oba partneři, 37% dotazovaných tuto činnost přisoudilo výhradně ženám. Za vysloveně ženské činnosti lidé považují vaření (72%) a uklízení (53%).¹⁷⁴

4.2.2 Ženy a muži české společnosti v číslech

Uveřejněná data vyplývají ze statistického šetření Českého statistického úřadu, šetření probíhalo v roce 2013, výsledky jsou platné pro rok 2014.

Mezi základní otázku vztahující se k feminismu a nerovnosti pohlaví jmenujme zásadní problém, jenž spočívá v mzdovém ohodnocení žen. Níže uveřejněný graf ukazuje strukturu mezd mužů a žen v ČR. Z výsledků můžeme vyvodit závěr, že vyšší procento žen než mužů má mzdu v rozmezí od 10.000,- až do 20.000,- Kč, mezi 20.000,- až 26.000,-Kč je procentuální poměr vyrovnaný. Větší procento mužů než žen má mzdu od 26.000,- až do 50.000,- Kč. Z toho plyne, že část mužské populace pobírá vyšší plat než ženská část populace.

Graf 5 - Rozdělení mezd mužů a žen v roce 2013

¹⁷³ http://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/vyzkumna-zprava-z-dotaznikoveho-setreni_post_oje-verejnosti-k-pusobeni-zen-v-politice.pdf

¹⁷⁴ *Bariéry v politice - společenské překážky* [online]. [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/statistiky/bariery-v-politice/spolecenske-prekazky>

4.2.3 Sociodemografické výsledky výzkumu z roku 2013 o české společnosti

Ženy i muži zůstávají déle svobodní než před deseti lety. Zatímco dříve bylo ve věku 30-34 let jen asi 15 % všech žen svobodných, dnes jich v tomto věku zůstávají svobodné dvě pětiny. V případě domácností jednotlivců je velmi důležitým faktorem věk. Od věku 25 do 54 let se v domácnostech jednotlivců vyskytují častěji muži. Ve věkové kategorii 35-44 let tvoří dokonce 78 % osob v čele domácností jednotlivců v tomto věku. Ženy naproti tomu v domácnostech jednotlivců převládají až v nejvyšším věku, 65 a více let.

Zatímco v mateřských školách se muži jako učitelé téměř nevyskytují a na základních školách představuje podíl mužů ze všech vyučujících pouze 16 %, na středních školách mají zastoupení 40% a mezi akademickými pracovníky již dominují (64 % akademických pracovníků jsou muži). U mladších osob je vyšší zastoupení vysokoškolsky vzdělaných. Hlavně v případě žen je patrný generační rozdíl mezi skupinou pětadesátiletých a starších s výrazným podílem maximálně základního vzdělání a mezi ženami ve věku 25-34 let, kde vysokoškolské vzdělání je u těchto žen na druhém místě hned po středoškolském s maturitou. Poměrně výrazně rostl v posledních letech podíl žen mezi podnikajícími s vysokoškolským titulem. Ještě v roce 2005 představoval tento podíl 28 %, v roce 2013 dosahovala jeho hodnota 40 %. Podíváme-li se na podíl podnikajících žen s vysokoškolským titulem ze všech podnikatelek, zaznamenáme i tady růstový trend. V roce 2005 měla vysokoškolský titul přibližně pětina podnikatelek, v roce 2013 už téměř třetina podnikajících žen. V případě podnikajících mužů sice také můžeme pozorovat rostoucí podíl vysokoškolsky vzdělaných, ale jedná se pouze o růst mírný – a mnohem menší než u podnikajících žen.

U zjištěných případů týrání žen ve společném obydlí figurovali jako pachatelé v drtivé většině jejich nejbližší (příbuzní, manželé, partneři). Ti byli pachatelů tohoto trestného činu z 93, 7 %. Jiný vztah byl zjištěn pouze u 1 % případů, a bez vztahu k pachateli bylo 5,3 % týraných žen. Poněkud odlišná situace nastala, pokud byl obětí týrání ve společném obětí muž. Příbuzní, manželky či partnerky byli pachatelé v 70 % případů, ve 20 % případů se jednalo o jiný vztah – a žádný vztah k pachateli nemělo 10 % mužů.

V podnikatelském sektoru je situace oproti sektoru vládnímu odlišná. V podnikatelském sektoru dosáhly počty mužů zaměstnaných ve výzkumu a vývoji ve sledovaném období na více než dvojnásobek stavu k 31. 12. 2000. Počty žen narostly ve sledovaném období jen asi o padesát procent. Od 31. 12. 2000 do 31. 12. 2005 zaznamenaly ženy v podnikatelském sektoru 7 % zvýšení – oproti 34% nárůstu mužů.

Graf 6-Podíl žen ve vědeckých a technických povoláních, 2013

Graf 7-Porovnání postavení žen a mužů na trhu práce, zdroj: <http://kongreszen.cz/postaveni-zen-v-cr/>

4.3 Pozice a role feminismu ve společnosti

Ve srovnání se Západem tkví základní rozdíl českého feminismu v tom, že je latentní a soukromý. Zatímco na Západě se ženy za emancipační názory na veřejnosti nestydí a necenzurují své skutečné ženské vnímání, Hana Havelková se domnívá, že české ženy dosud neměly dost objektivních informací o tom, co feminismus je, a z toho plyne umírněný zájem českých žen o tuto problematiku. Dalším důvodem umírněnosti emancipačního hnutí tkví v tom, že feminismus u nás i v jiných postkomunistických zemích způsobuje představu kolektivní ženské identity.¹⁷⁵

Feminismus v současné české společnosti má mnoho forem a podob. Některé otázky, které si kladl feminismus v historii, jsou považovány za samozřejmé a přirozené, legitimní.

Feminismus se v současnosti diferencuje podle sociálních skupin žen. Tuto diferenci můžeme pozorovat, úspěšné ženy začínají narážet na tzv. skleněné bariéry - problematiku skleněného stropu, v pronikání do vedoucích pozic a cítí se diskriminovány například ve výši rodičovských dávek, málo kvalifikované ženy, zejména v menších obcích, začínají být mnohem více ohroženy nezaměstnaností než muži a samoživitelky se stále často dostávají do základních existenčních potíží.¹⁷⁶ Problematika "skleněného stropu" odkazuje na neviditelné bariéry, které omezují pracovní mobilitu pracovnic směrem nahoru, jde zejména o ženy a rasové a etnické minority.¹⁷⁷ Zjednodušeně je pojem skleněný strop vykládán jako neviditelná bariéra, která brání ženám zastávat vysoké řídicí pozice. Tento pomyslný strop však od jeho prvotního vysvětlení v roce 1984 ještě nezačal ani praskat. Uvedme příklad ze světové scény, na které neexistuje jediná země, kde by bylo stejně političek jako politiků. Ve světovém obchodu je situace ještě horší, nejvyšší pozice firem zůstávají v rukou mužů.¹⁷⁸ V současné době jsou tyto bariéry rozbíjeny pomocí pozitivních opatření, která zavádějí vládní aparáty příslušných zemí. Jedná se o zavádění tzv. kvót. Tyto kvóty se však týkají pouze zvýšení počtu žen v politice, ne však ve vedoucích pozicích. Výjimku tvoří Španělsko a Norsko, které

¹⁷⁵ HAVELKOVÁ, H. Affidamento, In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 52-53.

¹⁷⁶ HAVELKOVÁ, H. Affidamento, In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 64.

¹⁷⁷ RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. s. 282.

¹⁷⁸ HERTZ, Noreena., překlad: Lenka Bennerová. *Skleněný strop* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/skleneny-strop>

od roku 2002 požaduje 40% žen do vedení firem a k tomuto opatření stát vydává směrnice.¹⁷⁹

Názor Jiřiny Šiklové na feminismus současné společnosti: Výroky typu „21. století bude stoletím ženy „či“ budoucnost leží v rukách žen“, mne dosti odpuzují a na veřejnosti bych s něčím podobným nevystoupila. Skutečně si myslím, že feminismus je jedním z velkých témat, která byla nastolena v tomto století a že feminismus patří mezi profilující ideje druhé poloviny dvacátého století, podobně jako třeba idea lidských práv. Ať chceme či nechceme, svět se globalizuje, myšlenky dobré i špatné pronikají do všech světadílů a nadále nebude možné ignorovat tu skutečnost, že se ženy v převážné většině států této planety nacházejí v postavení neplnoprávných, inferiorních bytostí a někde dokonce ještě i v otrockém postavení. Pojem feminismus uvádím sice v singuláru, ale míním tím vždy celý soubor feminismů, směrů a světových názorů a ideologií, které se v současnosti ve světě objevují a ze kterých známe jen nepatrnou část. Jsem přesvědčena, že feminismus a jeho různá pojetí se budou po světě šířit zcela nezávisle na tom, zde v našich lokálních diskuzích vyvrátíme, nebo přijmeme tyto názory. Feminismus, který u nás známe, je někdy doslova karikován jak odpůrci feminismu u nás, tak vystoupeními a články někdy i poněkud „trhlých“ feministek ze Západu, které by z feminismu rády udělaly novou globální ideologii, interpretující celou světovou problematiku zjednodušeně na „boj muže a ženy“.¹⁸⁰

Lidská práva jsou nedělitelná, před deseti lety aktivistky usilovaly o svobodu slova, dnes by opět měli, muži i ženy, usilovat o svobodné a rovné postavení celé poloviny naší populace. Zájmy mužů a žen v tomto snažení nestojí proti sobě. Ve společnosti, kde se udržuje diskriminace žen, zajisté může a dochází i k diskriminaci mužů. Feminismus by pro ně měl být nadějí, ženy feministky by v budoucnu mohly upozorňovat třeba na opomíjená práva otců.

Důležitý je fakt, který ukazuje, že ženy možná až příliš spoléhají na to, že je muži zastoupí. Výsledkem ženské zdrženlivosti od veřejných věcí je však sociálně nerovné postavení žen, zvyšování nezaměstnanosti žen, nízké důchody vlivem nižších platů, problém matek samoživitelek, násilí páchané na ženách... České ženy jsou konfrontovány s problémy, jak je znají ženy v západní Evropě. K tomu potřebují zvýšit sebevědomí, ale

¹⁷⁹ HERTZ, Noreena., překlad: Lenka Bennerová. *Skleněný strop* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/skleneny-strop>

¹⁸⁰ ŠIKLOVÁ, J. Únava z vysvětlování, In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 128-130.

i svou kvalifikaci, výkon v zaměstnání, samostatnost a koneckonců budou muset přijmout spoluzodpovědnost za své vlastní postavení v české společnosti.¹⁸¹

Na otázku, proč se ženy stávají feministkami, odpovídali dotazovaní muži ve výzkumu takto: bojují za ženská práva, chtějí vybojovat, co bylo a zůstane doménou mužů, udělat kariéru, odbourat předsudky a kliše o ženách, osvobodit ženy od vařeček, dosáhnout rozdělení domácích prací.¹⁸²

V České republice se názory na feminismus a jeho úlohu ve společnosti dosti různí. 20. června 2015 proběhl v Praze druhý Kongres žen, kde jako stěžejní téma bylo probíráno postavení žen v médiích. Na Kongresu bylo diskutováno o problematice ženské otázky ve veřejné sféře. Mnohokrát zaznělo i slovo feminismus, který je s ženskou otázkou nedílně spjat. Na Kongresu vystoupila spousta odborníků, odbornic na ženská témata a témata médií a významných osobností. Mimo jiné zde vystoupil i ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier, který pronesl myšlenku týkající se propojení oblasti veřejného sektoru, médií a ženské problematiky. *"Podpořil bych Kongres žen na jakémkoliv téma, protože problematika rovných příležitostí je důležitá. Co se týká letošního kongresu, musíme brát v potaz, že média udávají tón veřejné debaty a určují, jak budou konkrétní témata vnímána ve společnosti. Feminismus vnímám jako aktivitu, která je důležitá pro rovnost mužů a žen."*¹⁸³ Je nutné podotknout, že Kongres se konal v Čechách, hovořilo se o problematice českých žen, ale finanční a dotační podpora z české sféry byla skoro nulová.

V České republice se setkáváme spíše s negativním postojem k feminismu ve společnosti. I přesto, že zde funguje spousta organizací, žen a ženských spolků, které se tento mýtus snaží odbourat. Lidé v Česku by si měli uvědomit, že feminismus není sprosté slovo. Je potřeba o něm hovořit a měl by se stát součástí populace 21. století. Kampaň, *Dejme ženám šanci*, založila svou reklamu na reklamním a mediálním spotu, kde je feminismus označen za vulgaritu a je z kontextu vystříhán. Ve spotu vystupuje novinářka Daniela Drtinová, která se stala tváří feministické kampaně. *"Ve vulgárním klipu, kde hraje Drtinová hlavní roli televizní moderátorky zazní rádobý vypípaně*

¹⁸¹ VALDROVÁ, J. Jazyk to prozradí. In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 118-120.

¹⁸² VALDROVÁ, J. Jazyk to prozradí. In: CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 113.

¹⁸³ <http://kongreszen.cz/kongres-zen-s-tematem-zeny-a-media-navstivilo-o-vikendu-tisic-zen-i-muzu/>

*nejsprostší nadávky, jaké si můžete představit. S nimi je srovnáno slovo feminismus a konstatuje se, že feminismus není nadávka.*¹⁸⁴

Feminismus je historický jev, který je obtížně pojmenovatelný, jehož názvu všichni zdánlivě rozumí, ale každý si pod ním představuje něco jiného. Feminismus má v každé zemi zdánlivě jinou funkci a jiné poslání.

¹⁸⁴ HOLOPOVÁ, Andrea. *Feminismus není nadávka* [online]. In: . [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/64277/andrea-holopova-feminismus-jako-nadavka.html>

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo objasnit problematiku pozice a role feminismu v současné společnosti. Feminismus je silný myšlenkový proud, ve kterém za svá práva bojovaly ženy po celá staletí. Díky těmto ženám a jejich boji za rovnoprávnost dnes můžeme svobodně volit, vzdělávat se, vlastnit majetek, svobodně rozhodovat o celém svém životě. Feminismus se stal základem pro vznik mnohých organizací a ideových proudů, které bojují za rovnost obou pohlaví ve všech oblastech naší společnosti.

Úloha ženy ve společnosti je spjatá s tradičním uspořádáním ve společnosti, kde byla žena pod nadvládou muže. Výrazných změn dosáhly ženy v souvislosti s častějšími boji za rovnoprávnost, tyto boje byly značně reformní. I přesto že většina zásadních požadavků byla uzákoněna a stala se platným pravidlem, existuje v současné společnosti řada nerovností mezi muži a ženami.

V českých zemích bylo ženské hnutí značně umírněné oproti celospolečenské situaci. Avšak i přes umírněnost je ženské hnutí na území Čech považováno za značně silné, ať se jedná o období první republiky, kdy jej výrazně podporovali prezident Tomáš Garrigue Masaryk, nebo v poválečném období. V období komunismu byl feminismus značně ideologický a pod vlivem tehdejšího režimu. Po roce 1989 došlo k mírnému obratu v oblasti emancipace, pojem feminismus byl značně tabuizován a v určitých kontextech nebyl používán, mnohdy byl považován za něco špatného, vulgárního.

V současné společnosti přibýlo velké množství vzdělaných žen, které chtějí o svých právech hovořit a ve výsledku chtějí být rovnocenné mužům. Do jisté míry lze tento předpoklad naplnit, ale uvědomme si, že role ženy a muže je také biologicky podmíněná. Neznamena to tedy, že by žena nemohla zastávat vedoucí pozici ve firmě, nemohla by být prezidentkou, či však by žena nemohla vykonávat pozici, jako je automechanik, instalatér či zedník? Mohla. Stejně tak, jako v dnešní postmoderní společnosti může jít muž na rodičovskou dovolenou, tak i žena může být političkou s rozhodovací pravomocí.

Feminismus v současné společnosti zastává nedílnou pozici i roli, i přesto, že o něm často není hovořeno v superlativech. Odpůrci i odpůrkyně feminismu zastávají tezi, že aktivní feministky ničí ženám ženství. Nutí ženy dobrovolně se vzdát role matky na úkor kariéry, odhodit ženské vlastnosti na úkor vyrovnání se mužům. Mnozí zastávají myšlenku, že feminismus je vymývání mozků žen. S tvrzením antifeministek a antifeministů nelze souhlasit. Jsme ženy, které mají určité biologické předurčení dané, ale máme svobodné právo rozhodnout se o svém vzdělání, povolání a životě plně samy.

Nemyslím si že úlohou feministky je poradit si bez muže a plně rezignovat na svou mateřskou roli, ale být aktivní ženou, která ví o svých právech a plně si je hájit.

Je obecný fakt, že nerovnoprávnost zde je, a to například nedostatečné ohodnocení žen v pracovních pozicích ve srovnání s muži, či malé procento zastoupení žen v rozhodovacích pozicích. Proto zde je feminismus a především feministické aktivistky/ti, jejichž úkolem by mělo být pomalé odbourávání těchto nerovností. Víze feminismu do budoucna by mohla být zavedení legislativního opatření odstranění deficitů rovnosti pohlaví, zavedení kvót na kandidátních listinách politických stran, ke kterému se vylovil i současný ministr Jiří Dientsbier.

Každá žena by měla být v životě ráda za to, že je ženou a má právo svobodně žít a měla by si plně uvědomovat a akceptovat svá práva a povinnosti.

Seznam literatury

- BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005. s.175. ISBN 80-7277-241-4.
- BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Ženy na stráž!: české feministické myšlení 19. a 20. století*. Praha: Masarykův ústav, 2010. s. 335. ISBN 978-80-86495-70-5.
- BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*, České Budějovice: Vetuda, 2011. s.282. ISBN 978-80-86829-79-1
- FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *Abc feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. 232 s. ISBN: 80-903228-3-2.
- FRIEDAN, Betty. *Feminine Mystique*. Rozš. vyd., s novou předmluvou a epilogem autorky. Překlad Jaroslava Kočová. Praha: Pragma, 2002. s. 596. ISBN 80-720-5893-2.
- GREER, Germaine. *Eunuška*. 1. vyd. Překlad Pavla Jonsson. Praha: One Woman Press, 2001. 417 s. ISBN 80-86356-03-5.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. s. 594. ISBN 80-720-3124-4.
- HAŠKOVÁ, H., KRÍŽKOVÁ, A., LINKOVÁ, M. (eds.), *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: SOÚ, 2006. s. 331. ISBN 80-7330-101-6.
- HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999. s. 124. ISBN 80-7106-380-0.
- CHŘIBKOVÁ, M. a kol. *Nové čtení světa, Feminismus devadesátých let českýma očima*. 1.vyd. Praha: Marie Chřibková, 1999. s. 278. ISBN 80-902443-6-X.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník: I. svazek*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 231 s. ISBN 978-80-7367-644-5.
- OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. 1.vyd. Překlad Poláčková, Poláček. Praha: Portál, 2000. s. 171. ISBN 80-7178-403-6.
- OSVALDOVÁ, B. *Česká média a feminismus*. Praha: Slon, 2004. s. 158. ISBN 80-86429-31-8.
- KARSTEN, Hartmut. *Ženy - muži*. Vyd. 1. Překlad Petr Babka. Praha: Portál, 2006, s. 183. ISBN 80-736-7145-X.

- KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 240. ISBN 978-80-7400-343-1
- KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. a kol. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka, 2008. s. 351. ISBN 978-80-7185-890-4.
- LIPOVETSKY, G. *Třetí žena: neměnnost a proměny ženství*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Martin Pokorný. Praha: Prostor, 2000, 287 s. ISBN 80-726-0030-3.
- MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč?: vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005, s. 173. ISBN 80-7277-295-3.
- MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 207. ISBN 80-7178-624-1.
- NEČASOVÁ, D., PLESKOVÁ, K., RYTÍŘOVÁ, K. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.50. ISBN 80-903228-4-0
- PETRUSEK, Miloslav. *Sociologické školy, směry, paradigmata*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. s. 249. ISBN 80-85850-04-4.
- RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, s. 642. ISBN 80-246-0525-2.
- SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012, s. 347. ISBN 978-80-7036-366-9.
- SMETÁČKOVÁ, Irena. *Příručka pro genderově citlivé výchovné poradenství*. Otevřená společnost, 2007. ISBN 978-808-7110-003.
- SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2005, s. 191. ISBN 80-903331-2-5.
- TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací: (k proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti)*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, 70 s. ISBN 978-80-7419-009-4.
- Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 747. ISBN 80-718-4164-1. S. 653-654.
- Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 80-718-4310-5.
- VODÁKOVÁ, Alena a Olga VODÁKOVÁ. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 356. ISBN 80-864-2918-0..

Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století: sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23.-24. listopadu 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2007, s. 366. ISBN 978-80-86712-45-1.

Vztahy, jazyky, těla: texty z 1. konference českých a slovenských feministických studií. Vyd. 1. Praha: Ermat pro FHS UK v Praze, 2007, s. 430. ISBN 978-80-903086-6-4

Ottův slovník naučný. 27. díl. Praha , 1908. ISBN neuvedeno

Elektronické zdroje

Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. 2004. [cit. 2015-06-29]. ISSN 1213-0028. dostupné z <http://www.genderonline.cz>.

NYKLOVÁ, Blanka.. Krajinou současného českého feminizmu. Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. 2013. [cit. 2015-06-29]. .dostupné z <http://www.genderonline.cz/uploads/da4ca25308364f45a8b1dbeb7ff5105634ba2574nyklova-krajinou-soucasneho-feminizmu.pdf>.

HERTZ, Noreena., překlad: Lenka Bennerová. *Skleněný strop* [online]. [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/skleneny-strop>

KADLECOVÁ, Markéta. *Feminismus* [online]. [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/marketa-kadlecova-feminismus-2>

HOLOPOVÁ, Andrea. *Feminismus není nadávka* [online]. In: . [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/64277/andrea-holopova-feminismus-jako-nadavka.html>

Bariéry v politice - společenské překážky [online]. [cit. 2015-07-13]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/statistiky/bariery-v-politice/spolecenske-prekazky>

<https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-a-muzi-v-datech-2014-ksmwktemht>

<http://kongreszen.cz/kongres-zen-s-tematem-zeny-a-media-navstivilo-o-vikendu-tisic-zen-i-muzu/>

<http://kongreszen.cz/zahajovaci-rec-roku-2015-predsedkyne-kongresu-zen-marcely-linkove/>

Seznam grafů

Graf 1- Počet žen užívajících antikoncepci, 1996-2012	60
Graf 2 - Podíl žen ze všech zvolených do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR - v letech 2006-2013	65
Graf 3 - Kandidáti a zvolení poslanci v roce 2013, podle pohlaví	65
Graf 4 Bariéry ztěžující ženám vstup do politiky	66
Graf 5 - Rozdělení mezd mužů a žen v roce 2013	67
Graf 6-Podíl žen ve vědeckých a technických povoláních, 2013	69
Graf 7-Porovnání postavení žen a mužů na trhu práce, zdroj: http://kongreszen.cz/postaveni-zen-v-cr/	69